

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních věcí

Diplomová práce

Alice Kočířová

Důchodové pojištění v České republice a ve Slovenské republice

Olomouc 2012

Vedoucí práce: Mgr. Tomáš Kadlec

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených
pramenů a literatury.

V Prostějově dne 19. března 2012

.....

Děkuji Mgr. Tomáši Kadlecovi za odborné vedení diplomové práce.

OBSAH

1 ÚVOD	6
2 SOCIÁLNÍ STÁT	8
3 SOCIÁLNÍ NEROVNOST	11
4 SOCIÁLNÍ POLITIKA	13
4.1 První vývojová etapa	15
4.2 Druhá vývojová etapa	16
4.3 Vývoj v České republice	16
4.4 Vývoj ve Slovenské republice	18
4.5 Vývoj v České a Slovenské Federativní Republice	19
5. PRINCIPY SOCIÁLNÍ POLITIKY	20
5.1 Princip sociální spravedlnosti	20
5.2 Princip sociální solidarity	21
5.3 Princip subsidiarity	22
5.4 Princip participace	22
6 SOCIÁLNÍ ZABEZPEČENÍ	25
6.1 Sociální pojištění	25
6.1.1 Historie sociálního pojištění	25
6.1.2 Dávky nemocenského pojištění	28
6.1.3 Důchodové zabezpečení	29
7 ŽIVOT VE STÁŘÍ	30
7.1 Vzdělávání dospělých	31
7.2 Vzdělávání seniorů	33
8 DŮCHODY V ČESKÉ REPUBLICE A VE SLOVENSKÉ REPUBLICE	35
8.1 Důchodové pojištění v České republice	36
8.1.1 Účast na pojištění	37

8.1.2 Výpočet důchodu	37
8.1.3 Výplata důchodu	41
8.1.4 Starobní důchody	42
8.1.5 Starobní důchod před dosažením důchodového věku	45
8.1.6 Přeměna invalidního důchodu na starobní důchod a jeho výše	46
8.1.7 Invalidní důchody	46
8.1.8 Pozůstalostní důchody	48
8.1.9 Souběh důchodu a zaměstnání	50
8.2 Důchodové pojištění ve Slovenské republice	50
8.2.1 Účast na pojištění	51
8.2.2 Výpočet důchodu	51
8.2.3 Výplata důchodu	55
8.2.4 Starobní důchody	55
8.2.5 Předčasný důchod	58
8.2.6 Invalidní důchody	59
8.2.7 Pozůstalostní důchody	61
8.2.8 Souběh důchodu a zaměstnání	62
8.3 Srovnání systémů	62
9 ČESKÁ REPUBLIKA, SLOVENSKÁ REPUBLIKA A EVROPSKÁ UNIE	67
10 DOBY POJIŠTĚNÍ ZÍSKANÉ PŘED ROZDĚLENÍM REPUBLIKY	70
10.1 Dílčí důchody	72
10.1.1 Výpočet dílčích důchodů	73
ZÁVĚR	75
LITERATURA A PRAMENY	79
PŘÍLOHY	83
SEZNAM TABULEK	85

1 ÚVOD

Cílem mé práce je zmapovat a porovnat oba systémy důchodového pojištění a zhodnotit dopad rozdělení republiky pro občany v oblasti sociální politiky a hlavně důchodového pojištění. Zaměřím se na současný stav důchodových systémů v obou zemích.

Dále se zaměřím na jednotlivé důchodové dávky, provedu jejich vymezení a srovnání. Nastíním také základní principy provádění koordinačních nařízení v rámci sociálního zabezpečení v oblasti důchodového pojištění.

I když si to mnohdy neuvědomujeme, tak důchodové nebo-li sociální pojištění nás provází od ukončení základní školy po celý zbytek našeho života a ve stáří velmi ovlivňuje kvalitu našeho stáří. Důchodová problematika je velmi komplikovaná, ale ať již chceme nebo ne, tak jednou se s ní setkáme všichni. Někdo bohužel dříve (v případě uplatnění žádosti o invalidní nebo pozůstalostní důchod) a někdo později (v případě uplatnění žádosti o starobní důchod).

V úvodu své práce bych chtěla vymezit základní aspekty solidarity a soudržnosti uvnitř moderní společnosti, nastínit principy sociální politiky a sociálního státu a sociálního zabezpečení, protože důchodový systém je jejich nedílnou součástí. Každá země při tvorbě sociálního zabezpečení vychází ze současné podoby sociální politiky.

V další části bych se chtěla zaměřit něco málo na historii a vývoj důchodového systému. Především bych se však chtěla zabývat problematikou rozdílného důchodového pojištění v obou zemích a také tím, jaký dopad mělo rozdělení republiky pro občany těchto států. V neposlední řadě bych zmínila současné platné důchodové zákony obou zemích a rozebrala v čem jsou dnes tyto zákony odlišné.

Jelikož pracuji na Okresní správě sociálního zabezpečení Prostějov jako vedoucí oddělení důchodového pojištění ve své praxi se velmi často setkávám se shora uvedenou problematikou, která se objevila po rozdělení republiky, tedy od 1. 1. 1993. Toto téma je velmi náročné a zajímavé. Na první pohled by se mohlo zdát, že tato problematika není nijak závažná, vždyť při rozdělení republiky byla uzavřena SMLOUVA mezi Českou republikou a Slovenskou republikou o sociálním zabezpečení ze dne 29. 10. 1992, která se vztahuje mimo jiné důchodové zabezpečení. Tato smlouva vstoupila v platnost 1. 1. 1993. Nejdůležitějšími částmi této smlouvy jsou ustanovení článků 12, 20 a 33. Článek 12 určuje příslušnost pro přiznávání pozůstalostních důchodů, článek 20 určuje pravidla pro výpočet dob pojištění získaných do dne rozdělení České a Slovenské Federativní

Republiky; článek 33 určuje příslušnost pro výplatu důchodů přiznaných do dne rozdělení České a Slovenské Federativní Republiky. Dále jsou Česká republika i Slovenská republika od 1. 5. 2004 členskými státy Evropské unie. Nejdůležitějšími právními předpisy v této oblasti jsou tzv. koordinační nařízení - Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) číslo 883/2004 a Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) číslo 987/2009, která od 1. 5. 2010 nahrazují Nařízení Rady (EHS) číslo 1408/71 a Nařízení Rady (EHS) číslo 574/72. Tato Nařízení představují základní, přímo závazné a nadnárodní právní předpisy postavené předpisy Společenství koordinující systémy sociálního zabezpečení všech členských států.

Při rozdělení republiky došlo i k rozdělení důchodového pojištění v České republice a ve Slovenské republice. Před rozdělením republiky platil pro celou republiku jeden zákon a to zákon číslo 100/1988 Sb., v platném znění. Rozdělením republiky vyvstal pro mnoho občanů České i Slovenské republiky velký problém, který stát jim bude jednou počítat a vyplácet jejich důchod. Proto bych se chtěla zaměřit na zákony, které nyní platí v těchto státech a na rozdíl mezi občany obou zemí, vzniklý rozdílnými podmínkami odchodu do důchodu dle platných právních norem. Zde bych samozřejmě poukázala i na to jaký je dopad na občany obou států, kteří pracovali nebo měli trvalý pobyt v České republice a ve Slovenské republice před rozdělením nebo k datu rozdělení republiky. Tato problematika se týká i občanů, kteří celý život pracovali a bydleli jen v jednom státě, ale sídlo zaměstnavatele k 31. 12. 1992 bylo v druhém státě. Bohužel si z občanů zřejmě nikdo nedokázal představit, co pro ně znamená rozdělení republiky v oblasti důchodového zabezpečení. Z vlastní zkušenosti vím, že se ani dnešní klienti, kteří odcházejí do důchodu, nedokáží v této problematice orientovat. Tato skutečnost s sebou přináší i dlouhou dobu řízení a tito lidé musí čekat buď až do úplného vyřízení jejich důchodů v obou zemích a nebo jsou jim poskytovány pouze zálohy. Oba státy se snažily tento tvrdý dopad na klienty řešit alespoň určitými úpravami. Za určitých podmínek může Česká republika výplatu slovenského důchodu, pokud je pro klienta toto výhodnější, převzít.

Moje práce vychází především z několikaletého vyhodnocování poznatků souvisejících s problematikou důchodového pojištění v České republice ve Slovenské republice. Jako stěžejní metodu jsem použila srovnávání dvou rozdílných zákonů, které chci porovnat a vyhodnotit.

2 SOCIÁLNÍ STÁT

Pojem sociální stát je již v dnešní době běžně používaným pojmem. Sociální stát se v průběhu svého vývoje neustále měnil a je pro každý stát jedinečný. Je velmi obtížné přesně definovat tento pojem.

Tento pojem patří k nejdůležitějším pojmům politických a sociálních teorií, právněteoretických úvah i problematiky sociální politiky a sociálního zabezpečení. Při jeho vymezení dochází ke střetu různých výchozích názorů a myšlenek, ale i národního nadšení pro vlastní sociální stát.¹

Pojetí sociálního státu vychází z myšlenky, že podmínky života člověka jsou i věcí veřejnou, nikoliv soukromou. Sociální stát by měl zabezpečit pro své členy minimální příjmy na úrovni sociálního minima, zajistit sociální bezpečí a sociální nezávislost a zajistit kvalitu poskytovaných sociálních služeb. Pojem sociální stát v podstatě zahrnuje péči o občany, kteří potřebují sociální pomoc a tak stát přebírá odpovědnost za sociální postavení občanů ve státě.²

Pojem sociální stát je spojen s pojmem sociální politika. Ta slouží k uspokojování sociálních potřeb a k zabezpečení aktivního a důstojného života každého člověka. Mezi základní cíle sociálního státu patří zajišťování rovných příležitostí a vytváření lidských důstojných podmínek života. Stát v moderní společnosti by měl zajišťovat pro všechny občany stejným způsobem sociální záruky na důstojný život. Každý občan se může během svého života dostat do nepříznivé sociální situace a je nutné tuto situaci určitým způsobem řešit, aby nedocházelo k sociálnímu vyloučení těchto občanů. Velkým problémem je, ale jak dalece se má stát podílet na řešení těchto sociálních situací a jak dalece by měl každý občan nést vlastní odpovědnost za svůj život. Stát by se měl snažit zajistit poskytování pomoci všem občanům stejným dílem.³

¹ VEČEŘA, M., *Sociální stát: Východiska a přístupy*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1996. s. 25

² PETRÁŠEK J., *Sociální politika*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2007. s. 7 – 8.

³ KELLER, J., *Soumrak sociálního státu*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005. s. 10 – 15

Sociální politika je neustále středem pozornosti zájmu. Někdo je s ní spokojen a jiní ne. Ti co ji kritizují říkají, že je finančně nákladná a že jsou jedinci, kteří na sociálním systému jen vydělávají a parazitují.

V dnešní době jsou lidé, kteří se bohužel pouze spoléhají na dávky sociální ochrany a berou jako samozřejmost, že stát má povinnost se o ně postarat a poskytovat jim tyto dávky. Bylo by dobré věřit, že všichni mají stejné šance na úspěch, ale ve skutečnosti lidé z menšinového kulturního prostředí nemají téměř na vybranou.⁴

Sociální stát by zřejmě nikdy nevznikl, pokud by všichni lidé ve společnosti měli dostatečně velký majetek, měli práci a prosperovali, pokud by lidem nehrozily nemoci, neexistovala rozvodovost a stárí a lidé neodcházeli do důchodu.⁵

Otázka sociálního státu je žhavé téma, které rozděluje levici a pravici. Jedna strana jej vychvaluje, zatím co druhá strana jej podrobuje tvrdé kritice. Sociální státy se liší velikostí třetího sektoru a mírou, v jaké na něj spoléhají. Třetím sektorem je myšlena síť sdružení a skupin, na kterých je závislá realizace sociálních programů navržených ústřední mocí. V některých státech jsou hlavními poskytovateli sociálních služeb neziskové organizace, naopak někde se objevují jen zřídka. Anthony Giddens ve své knize „Třetí cesta“ upozorňuje na to, že sociální stát je v zásadě nedemokratický a je založen na rozdělování výhod shora dolů. Je založen na ochraně a péči, nenalézáme tu však příliš prostoru v osobní svobodě. Některé formy sociálních institucí jsou příliš byrokratické, odcizující a neefektivní, čímž dochází k tomu, že sociální výhody mohou mít spíše negativní dopad. Giddens navrhuje rekonstrukci sociálního státu, což je ona třetí cesta řešení. Úkolem sociálního státu je vytvoření takové společnosti, která by chránila jejich členy během celého života a aby mezi těmito jedinci vznikaly co nejmenší sociální rozdíly. Sociální stát by měl mimo jiné chránit i staré lidi, tudíž důchodce. Pojetí důchodce, dle sociálního státu, zjevně neodpovídá dnešní realitě a jde o jasný případ závislosti na sociálním státu. Pro důchodce to mnohdy představuje ztrátu sebevědomí a představu neschopnosti. Giddens navrhuje přistoupit ke zrušení pevného důchodového věku a vnímat starší lidi ne jako problém, ale jako zdroj možností. Co se týká penzijních fondů, tak je podle Giddense nesmyslné do nich investovat prostředky, které by

⁴ KELLER, J., *Soumrak sociálního státu*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005. s. 95

⁵ KELLER, J., *Soumrak sociálního státu*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005. s. 9 – 10

mohly být dostupné až po dosažení penzijního věku. Kategorie důchodce by měla oddělitelná od důchodu jako takového, tím pádem by si lidé našetřené prostředky mohli vybírat kdykoliv v souvislosti se svým zaměstnáním a vzděláním.⁶

Giddens kritizuje sociální stát, který dle něj nefunguje demokraticky a proto navrhuje změnu tohoto státu. Uvádí, že funkci sociálního státu, jako poskytovatele sociální pomoci ve spoustě zemí přebírají postupně neziskové organizace a že v mnoha případech se sociální pomoci mívá účinkem. Navrhuje, aby povinností společnosti bylo v co největší míře chránit občany společnosti před nežádoucími vlivy a tím nedocházelo k sociálním rozdílům.

Ralf Dahrendorf se ve své knize *Moderný sociální konflikt* věnuje modernímu sociálnímu konfliktu. Kritizuje sociální stát za vznik nové třídy, kterou nazývá „underclass“. Je to jakási podtřída nezaměstnaných a chudých, která s sebou přináší i kriminalitu zejména mladých. Tato problematika se týká převážně lidí žijících v nejchudších částech velkých měst, přičemž je pro ně společné požívání drog, alkoholová závislost nebo dlouhodobá sociální závislost. Dahrendorf varuje před tímto dělením společnosti. Varuje před nebezpečím, že tito lidé budou ostatními občany společnosti považováni za odpad společnosti a následně se z nich stanou lidé nezaměstnatelní a nevykonávající žádné společenské a politické aktivity. Dále kritizuje sociální stát za to, že občanská práva členů společnosti jsou omezovány jako důsledek špatné ekonomické situace, což bude mít za následek dalšího prohlubování chudoby.⁷

Specifikovat, co je vlastně sociální stát a jaké jsou jeho povinnosti vůči občanům není jednoduché. V každé literatuře se dočteme různé názory na to, jaký by měl být a co by měl sociální stát zajišťovat a poskytovat. Vytvořit sociální stát, který by fungoval a plnil sociální povinnosti vůči všem svým občanům stejně a spravedlivě není snad ani možné. V minulosti, v přítomnosti a dá se předpokládat, že i v budoucnosti bude existovat určitá skupina lidí, která bude z jakéhokoliv důvodu sociálně vyloučena ze společnosti. Pokud by došlo k vytvoření takové společnosti, která by dokázala zcela odstranit sociální rozdíly, pak by již nebylo třeba sociálního státu a existovala by dokonalá rovnost a spravedlnost.

⁶ GIDDENS, A., *Třetí cesta: Obnova sociální demokracie*. Praha: Mladá fronta, 2001. s. 96 – 104

⁷ DAHRENDORF, R., *Moderný sociální konflikt*. Bratislava: Archa, 1991. s. 221 – 239

3 SOCIÁLNÍ NEROVNOST

Sociální nerovnost existuje snad ve všech typech společnosti. Moderní společnost musí usilovat, aby byly zachovány stejné příležitosti pro všechny a to bez ohledu na pohlaví, věk, rasu, národnost, politické či náboženské přesvědčení, zdraví, postavení jedince ve společnosti. Prosazování rovnosti je velmi obtížné a musí se brát především ohled na nemocné a staré občany, na matky s dětmi a etnické menšiny. Těmto lidem by se měly zajistit takové životní podmínky, aby se bez vlastního přičinění nedostávaly do nepříznivých sociálních situací. Principy zachování rovnosti jsou zakotveny v České sociální doktríně, která byla zpracována pražským Socioklubem. Česká sociální doktrína vychází z občanských práv obsažených v Listině základních práv a svobod. Její osnovu tvoří sociální práva. Mezi tyto práva patří právo na práci, právo na uspokojivé pracovní podmínky, právo na důstojné životní minimum, právo na zdraví, právo na rodinu, právo na sociální zabezpečení, právo na svobodu sdružování a právo na vzdělání. Snahou české sociální doktríny je, aby občané přebírali větší odpovědnost za svůj život a život blízkých a nespolehnali se pouze jen na pomoc státu a také se snaží o zmírňování sociální nespravedlnosti a odstraňování jejích následků.⁸

Dalším úkolem Sociální doktríny je i odstraňování diskriminace, tak aby nedocházelo k sociálnímu vyloučení jedinců ze společnosti. Nejčastější příčinou sociálního vyloučení je chudoba, do které se dostávají hlavně minoritní občanské skupiny. Tím, že tyto skupiny pobírají sociální dávky, tak je omezena jejich motivace pracovat a tím ztrácí příležitost zvyšovat si příjmy vlastní prací. Proto lidé, kteří pracovat mohou, musí být určitým způsobem motivováni pracovat. Tato motivace spočívá ve zvýhodnění pracovní aktivity jedinců. Další důležitá je podpora rodiny, která slouží jako přirozené prostředí solidarity a má velký vliv na utváření osobnosti mladé generace. Osobnost mladé generace by měla být utvářena tak, aby byla schopna převzít co nejvíce odpovědnosti a povinností.⁹

Nerovnost je často spojována s pojmem chudoby. Chudobu je možno do určité míry chápat jako výraz extrémní nerovnosti, jako distanci jedné části populace nejen od té části bohatších, ale tím pádem od většinové části populace. Pojem nerovnosti a chudoby se velice často navzájem prolínají a stává se často, že některými autory bývají zaměňovány. Tento jev lze

⁸ PETRÁŠEK, J. *Sociální politika*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2007. s. 11 - 19

⁹ NOVOSAD, L. *Základy teorie a metod sociální práce*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2004. s. 16 - 19

vysvětlit tak, že pokud by nebylo sociální nerovnosti, nebylo by chudoby. Sociální nerovnost můžeme dle základního členění dělit na třídní a statusovou. S tím jdou ruku v ruce nerovnosti v příjmech, majetku, privilegiích, moci a sociálním statusu. Z toho lze odvozovat, že jde v podstatě o nerovnost celých sociálních kategorií, skupin a tříd. S tímto poté samozřejmě souvisí i nejviditelnější forma nerovnosti, kterou je nerovnost bohatství a příjmu. Příjmem může být mzda, renta, podíl ze zisku, dividenda, ale i dávky sociální podpory a sociální pomoci. Jak už jsem zmínila, chudoba se velmi často prolíná s nerovností. Chudobu lze označit za extrémní projev nerovnosti. V dnešním světě se nerovnost a chudoba stále více generují. Ze zkušeností vyplývá, že ve většině průmyslově rozvinutých zemí je chudoba spojována s třídním statusem. Statusová chudoba je charakteristická pro osoby a sociální kategorie, které jsou velmi často z trhu práce dlouhodobě nebo i trvale vyloučeni. Patří mezi ně nekvalifikovaní pracovníci, nezaměstnaní, příslušníci etnických menšin a v neposlední řadě starší lidé, mezi kterými je možnost chudoby více pravděpodobná než u jiných sociálních kategorií.¹⁰

Na závěr se dá říct, že všechny sociální nerovnosti jsou na sobě závislé a vzájemně se prolínají a nikdo se nemůže cítit před jejich hrozbou v bezpečí. Je těžké určit, která z jmenovaných sociálních nerovností představuje pro lidstvo největší hrozbu.

Čím více bude určité skupině lidí umožňováno získávat větší množství finančních prostředků, tím bude vznikat větší propast mezi chudými a bohatými a tím také vznikat více nerovností.

¹⁰ MAREŠ, P., *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. s. 14 - 51

4 SOCIÁLNÍ POLITIKA

Vymezit platnou definici sociální politiky je velmi obtížné. Každý člověk během celého svého života musí řešit své sociální problémy. Ty mu pomáhají řešit různé sociální instituce státu.

Pojem sociální politika by měla vyjadřovat spravedlnost společnosti ke všem lidem a spravedlivé rozdělení zdrojů sociálního blahobytu, jako jsou možnosti bydlení, vzdělávací a pracovní příležitosti, podporu zdraví. Dá se říci, že sociální politika představuje snahu, aby co nejméně lidí potřebovalo sociální péči. Sociální politika se odvíjí od typu společenského zřízení. V různých obdobích měla různou podobu. Neustále se mění v souvislosti s měnícími se politickými, sociálními a ekonomickými podmínkami ve státě.¹¹

Sociální politika je ovlivňována celou řadou faktorů a vyvíjí se zároveň spolu s ekonomii, politologií, sociologií, s právem a dalšími obory. V souvislosti se vznikajícími sociálními situacemi sociální politika má vliv na rozvoj těchto oblastí.¹²

Jako jeden z prvků sociální strategie je vnímána sociální nerovnost a existují teorie, že nerovnost mezi lidmi byla první otázkou, kterou si sociologie položila. Je chápána buď jako důsledek společenského života nebo jako důsledek jejího uspořádání, kdy poté záleží na typu té určité společnosti. Typické je pojetí sociální nerovnosti podle marxismu, které je charakteristickým rysem třídních společností, vzniklé na základě instituce soukromého vlastnictví výrobních prostředků, tím pádem je nerovností majetku. Takto pak staví vlastníky výrobních prostředků proti většině, která vlastní jen svou pracovní sílu.¹³

Sociologická analýza chápe nerovnost buď jako nerovné vztahy prvků sociální struktury, kdy jde o vlastnost sociálního systému, který hierarchicky uspořádává své sociální pozice, kdy každá sociální pozice je spojena s určitou mocí a prestiží nebo jako nerovnost jedinců,

¹¹ FRANCOVÁ, H., NOVOTNÝ, A. *Sociální politika v základech*. Praha: Triton, 2008. s. 13 - 17

¹² FRANCOVÁ, H., NOVOTNÝ, A. *Sociální politika v základech*. Praha: Triton, 2008. s. 20

¹³ MAREŠ, P., *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. s. 14 - 15

kterí se v sociální struktuře pohybují, čímž nerovnost jedinců a sociálních skupin plyne spíše z aktuálně zastávané pozice.¹⁴

V knize *Důsledky modernity* se Anthony Giddens zabývá změnami týkající se modernity jako způsobu a organizace sociálního života. V podmínkách modernity je velmi důležitý pojem důvěra a ontologické bezpečí. Ontogenetickou důvěru definuje Giddens jako formu pocitu bezpečí, důvěru v trvalost své vlastní identity a ve stálost sociálního a materiálního prostředí svého jednání. Giddens se v knize zabývá rozdíly mezi podmínkami důvěry v předmoderní a moderní době. V předmoderní době mezi tyto kontexty důvěry patřil příbuzenský systém, který poskytoval sociální svazky v čase a prostoru. Přesto, že tyto svazky byly velmi často ohniskem konfliktů, tak představují silná pouta, na které se mohou spolehnout a to i v případě, že mezi sebou necítí osobní sympatie. Příbuzenství poskytuje spolehlivé sociální vztahy. Dalším kontextem důvěry byla místní komunita, která představovala pro občany známé prostředí. Třetím kontextem důvěry byla náboženská kosmologie, která poskytovala morální interpretaci osobního života. Čtvrtým a posledním kontextem důvěry je tradice, kde minulost slouží jako prostředek k uspořádání budoucnosti.

V moderní době mezi tyto kontexty důvěry patří vztahy osobního přátelství, které přispívají k stabilizaci sociálních svazků. Dalším kontextem jsou abstraktní systémy, které stabilizují vztahy a to jak v čase tak v prostoru. A posledním kontextem důvěry v moderní době je systém orientovaný na budoucnost.

Giddens upozorňuje na to, že nelze říct, že by život v předmoderních společnostech byl jistější a spolehlivější než je dnes. V předmoderních společnostech vládla úzkost a napětí. Velkou nejistotu v tradičních společnostech mimo jiné představovala dětská úmrtnost, úmrtnost žen při porodu, nemoci, infekční choroby a nízký věk dožití. Problém představovaly i rozmary přírody, lidské násilí a také obava ze ztráty boží milosti. Náboženství má dvojí význam. Za prvé chrání člověka před problémy běžného života, ale také může být zdrojem obav.

I do dnešní doby přetrvávají některé aspekty mezi důvěrou a rizikem a bezpečím a nebezpečím. I v moderní společnosti přetrvávají příbuzenské vztahy a jsou pro většinu obyvatel velmi důležité, ale již neposkytují pevné sociální vztahy. Místní komunita již není pouze uzavřeným prostředím, ale dostávají se sem i prvky z jiných oblastí. Také se velmi

¹⁴ MAREŠ, P., *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. s. 23

oslabuje vliv náboženství, které se stává s životem v moderní době neslučitelné. S náboženstvím je úzce spojena tradice, která je dokonce oslabována daleko více než náboženství.¹⁵

Z důvodu, že sociální politika zajišťuje pomoc sociálně slabým a potřebným je nutné k jejímu zajištění dostatek finančních prostředků. Nejvýznamnější oblastí sociální politiky v České republice je oblast sociálního zabezpečení.

Vývoj sociální politiky lze rozdělit do dvou etap. První etapa probíhá asi do konce 19. století. V této etapě stát postupně získával roli v hospodářské politice. V druhé etapě stát získává roli rozhodujícího a nezastupitelného tvůrce a realizátora moderní sociální politiky. V České republice se pojem sociální politika začal objevovat koncem 19. a začátkem 20. století.

4.1 První vývojová etapa

Již v prvotních společnostech lze najít programy, které zajišťovaly pomoc sociálně slabým lidem. Tyto programy zajišťovaly pomoc nemocným a stárnoucím lidem. V této době se tyto programy neoznačovaly jako sociální práce. Většinou tuto podporu zajišťovala rodina a teprve pokud ji nebyla rodina schopna zajistit, tak ji zajišťovala církev. Také v dnešní době tuto péči nejprve zajišťuje rodina, ale pokud ji rodina nemůže zajistit, tak ji zajišťuje stát. V této době vznikají první útulky pro staré, nemocné a chudé, školy pro děti chudých, jídelny pro dělníky, stavěly se azylové domy a domy pro osiřelé děti.

V Antice stát poskytoval pomoc vojákům, z kterých se během války stali invalidé a také zajišťoval pomoc vdovám a sirotkům po vojácích. Velice solidární byla Řecká společnost, která neměla sice zájem, aby se občané vzdělávali, ale nemajetným občanům a občanům, kteří nebyli ze zdravotních důvodů schopni pracovat, poskytovala důchody. V této době byli majetní úředníci nuceni poskytovat peníze do městské pokladny, z kterých se potom vypláceny podpory chudým.

Ve středověku se stále více začíná propagovat pomoc chudým. Tato péče byla pouze dobročinná a zajišťovala ji katolická církev a šlechta. S postupem času se budovaly ústavy, ve kterých se vzdělával personál a prostřednictvím těchto pracovníků tak mohla být

¹⁵ GIDDENS, A., *Důsledky modernity*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. s. 92 - 101

poskytována kvalitnější péče. V této době vznikaly kláštery a špitály, které bohužel poskytovaly péči jen za poplatek. Charita v této době byla hlavně záležitostí církve, která poskytovala pomoc chudým a nemocným. Postupně vznikaly různé řády a společnosti, které zajišťovaly vzdělávání a výchovu nemajetným. Bohužel, ani církve nedisponovala dostatkem finančních prostředků, aby mohla zajistit pomoc všem, kteří ji potřebovali. A tak mnohým chudým jako jediný zdroj obživy zůstávala almužna.

V 18. století a začátkem 19. století se postupně rozvíjí dělnická třída a roste touha o bydlení ve městech. Do měst se stěhují lidé z venkova, které ale místní obyvatelé přijímají s velkou nevolí a tak přistěhovalci musí žít ve velmi špatných podmínkách. Tato situace přináší velké sociální problémy a dosud poskytovaná pomoc přestává fungovat.¹⁶

4.2 Druhá vývojová etapa

V druhé vývojové etapě postupně vznikají nové instituce, které mají zabezpečovat solidaritu. Např. v Anglii byl vydán zákon na ochranu práce. Stát se snažil o bezpečnost práce a hygienu na pracovištích. Nově vznikají živnostenské řády, pracovní smlouvy, učňovské smlouvy a sociální pojištění. Ty postupně pronikají i do jiných Evropských států. Samozřejmě tyto sociální reformy byly finančně nákladné, a tak začínají vznikat protesty proti těmto sociálním reformám. Tyto spory se vyostřují s příchodem první světové války, kdy se ještě více šíří nemoci a prohlubuje se chudoba. Koncem dvacátých a začátkem třicátých let přichází hospodářská krize, která všechny problémy ve státě ještě zhoršuje. Mezníkem ve vývoji sociální politiky byly třicátá léta, kdy se začíná hovořit o moderní sociální politice, od které se očekává, že vytvoří rovné podmínky pro všechny občany státu.¹⁷

4.3 Vývoj v České republice

Vývoj sociální politiky probíhal na území České republiky stejným způsobem jako v jiných státech. Jako ve světě, tak i u nás největší vliv na rozvoj sociální politiky měla samozřejmě také církve. Ve středověku církve na našem území postupně zakládala různé ústavy, které sloužily jako nemocnice a útulky pro chudé, staré, sirotky nebo hendikepované

¹⁶ FRANCOVÁ, H., NOVOTNÝ, A. *Sociální politika v základech*. Praha: Triton, 2008. s. 20 - 23

¹⁷ FRANCOVÁ, H., NOVOTNÝ, A. *Sociální politika v základech*. Praha: Triton, 2008. s. 23 - 24

lidi. Spousta těchto útulků byla ale později zrušena a byly pořádány sbírky na pomoc nejchudším. I u nás zůstává jako nejčastější způsob obživy žebrota.

V době renesance jsou u nás měšťanstvem zakládány špitály a sirotčince, které poskytují alespoň nouzové ubytování, ošetření a výchovu opuštěných dětí. V polovině 18. století dochází k velkým sociálním i ekonomickým změnám. Prosazují se snahy zřídit azylová i léčebná centra. V pozdější době byla obci uložena povinnost postarat se o potřebného občana, který patřil do obce na základě domovského zákona. Koncem 18. století se poprvé v České republice objevuje vyplácení penzí státním úředníkům a důstojníkům. V 19. století se začíná velmi rozšiřovat péče o děti. V této době bylo vydáno několik zákonů, které měly přispět k ochraně dětí, měly jim zajistit výživu.¹⁸

V roce 1918, kdy vznikl nový stát, byla přijata sociální legislativa Rakouska – Uherska. Postupně s dalším vývojem státu bylo nutné přijmout nová sociální opatření. Z důvodu propuknutí celosvětové krize se zhoršují životní podmínky a narůstá nezaměstnanost. Cílem sociální politiky bylo zlepšení sociálních poměrů. Hlavním úkolem byla péče o zdraví, zabezpečovala se strava dětí ve škole a byla snaha zastavit vysokou úmrtnost kojenců a dětí. Vzniká nové ministerstvo sociální péče, vznikají nové zákony a sociální pojištění, které mělo za úkol zajistit materiální podporu pro případ nemoci, stáří a invalidity. V roce 1919 byl zřízen Ústřední sociální ústav při ministerstvu sociální péče, který připomínkoval návrhy zákonů sociální politiky.

V roce 1924 dochází na území Československa k reformě nemocenského pojištění a zavádí se invalidní a stavební pojištění dělníků.¹⁹

V roce 1925 je přijat zákon o pojištění samostatně hospodařících osob. Postupně se rozšiřuje i povinné sociální pojištění. Ve 30. letech se stát stává důležitým subjektem sociální politiky a stále více přebírá odpovědnost za sociální podmínky obyvatel.

K dalším velkým změnám v sociální politice dochází po roce 1945, kdy dochází ke snížení sociálních a příjmových rozdílů. Dochází ke snížení počtu majetných a chudých občanů. Stát přebírá veškeré fondy důchodového, sociálního, nemocenského a úrazového pojištění a připojištění. Sociální politika se tak stává zcela závislou na státních úřadech. Stát

¹⁸ FRANCOVÁ, H., NOVOTNÝ, A. *Sociální politika v základech*. Praha: Triton, 2008. s. 22 - 23

¹⁹ FRANCOVÁ, H., NOVOTNÝ, A. *Sociální politika v základech*. Praha: Triton, 2008. s. 86

přebírá všechny ústavy a domovy, které až dosud řídila církev. Postupně se zrušují sociální pojišťovny a stát převádí všechny jejich prostředky do Ústřední národní pojišťovny a tím lidé přicházejí o důchodové připojištění. Později se odděluje důchodové pojištění od nemocenského pojištění a vzniká Státní úřad důchodového pojištění. Sociální péče se redukuje pouze na poskytování finančních dávek. V roce 1957 probíhá reforma národního pojištění a výše dávek se stává závislá na výši platu a délce odpracovaných let.

V sedmdesátých a osmdesátých letech zajišťuje sociální zabezpečení jak ministerstvo práce a sociálních věcí tak i ministerstvo vnitra a spravedlnosti. Dávky důchodového pojištění zajišťuje Úřad důchodového zabezpečení. Dávky sociální péče poskytovaly různé komise při národních výborech. Také se rozšiřuje péče o staré lidi a objevuje se i snaha o převýchovu alkoholiků, lidí propuštěných z vězení a občanů cikánského původu. Organizují se kluby důchodců, kurzy pro důchodce a setkání s bývalými pracovníky. A v neposlední řadě se prosazuje podpora rodin s nezaopatřenými dětmi.

4.4 Vývoj ve Slovenské republice

I zde vývoj sociální politiky probíhal stejně jako v jiných zemích a hlavně velmi podobně jako v České republice. Největší péči zajišťovala církev, která na území dnešní Slovenské republiky realizovala domovskou a chudinskou pomoc. I zde byly zakládány ústavy, špitály, sirotčince a byly pořádány sbírky na pomoc nejchudším.

Již od roku 1771 byla ve Slovenské republice vyplácena starobní penze státním zaměstnancům a v roce 1887 začal platit zákon o povinném úrazovém pojištění.

V roce 1918 vzniká ministerstvo Sociální pomoci. V těchto letech se pomalu začíná vytvářet systém nemocenského, sociálního a úrazového pojištění. Roky 1938 a 1939 přinášejí z důvodu okupace Německem a Maďarskem celého Slovenského území velkou nezaměstnanost, což má za následek velkou poptávku po sociální pomoci poskytované státem.

V roce 1942 vznikl Sociální ústav při Hlinkově slovenské lidové straně a byly také realizovány finanční pomoci a byly zavedeny přídavky na děti, které později přebrala i Česká republika. Na tyto přídavky měly nárok děti do 14 let, učni do 17 let a studenti do 24 let. Dále byly přijaty právní normy, které zajišťovaly pojištění ve stáří, v případě nemoci či úrazu, ale také i jednorázové příspěvky či příplatky. Tyto sociální výhody se ale netýkaly židovských občanů.

K dalším změnám v sociální politice dochází po druhé světové válce. Postupně se pojištění mění na sociální zabezpečení, které je celé zajišťované státem. V roce 1952 je přijat zákon o bezplatné zdravotní péči. Postupně se sociální politika ve Slovenské republice tak jako v České republice stává závislou na státních úřadech.

Vývoj sociální politiky ve Slovenské republice probíhá velmi podobně jako v České republice a to z důvodu, že zde po druhé světové válce začínají platit stejné zákony jako v České republice.

4.5 Vývoj v České a Slovenské Federativní Republice

Po roce 1989 dochází k velkým změnám, které s sebou přinesla nová společenská situace. Nově se začala objevovat dříve skrývaná prostituce, bylo propuštěno velké množství vězňů, přes naše území začalo přecházet velké množství uprchlíků. Proto byla snaha o vytvoření sociální pomoci těmto lidem. Vznikaly spousty nestátních organizací a mimo ně se sociální služby snažily poskytovat i dobrovolníci. Tato nová společenská situace přinesla s sebou zcela nové dosud nepoznané sociální problémy mezi něž patřila i nezaměstnanost. Z tohoto důvodu byla snaha přijmout nová opatření, která se týkala povinného zdravotního a sociálního pojištění a státní sociální pomoci.

Vývoj sociální politiky probíhal v České i ve Slovenské republice stejně až do roku 1992, kdy dochází k rozdělení republiky na dva samostatné státy.

Sociální politika má v každém státě rozdílnou podobu. I když se zdá, že všude ve světě lidé potřebují sociální pomoc, tak každý stát pod dobu celé své existence uplatňoval a uplatňuje jinou sociální politiku.

Sociální politika by neměla být jen záležitostí jednoho člověka, ale musí být záležitostí všech a na řešení sociálních situací se musí podílet i stát, který musí zajistit přijatelnou úroveň sociálních podmínek pro každého.

5 PRINCIPY SOCIÁLNÍ POLITIKY

Při realizaci sociální politiky je nutné mít k dispozici systémy, instituce, normy, předpisy a nástroje. Pomocí nich můžeme naplňovat předpokládané cíle. Při jejich volbě, konstrukci a aplikaci je nezbytné se opírat o určité základní principy.

Mezi základní principy patří:

- princip sociální spravedlnosti
- princip sociální solidarity
- princip subsidiarity
- princip participace²⁰

5.1 Princip sociální spravedlnosti

Spravedlnost lze chápat jako spravedlnost v právním slova smyslu, ale i v jako spravedlnost sociální, která je vymežována určitými pravidly, na jejichž základě jsou ve společnosti rozdělovány příjmy a bohatství, životní příležitosti a předpoklady.²¹

Pojem sociální spravedlnost je dnes velmi diskutovaným problémem. Pro vytvoření sociální spravedlnosti je nutné stanovit pravidla pro rozdělování příjmů. S tímto rozdělováním příjmů nemusí být spokojeno mnoho jedinců. Záleží na subjektivním pohledu jedince. Na sociální spravedlnost musíme nahlížet také jako na pomoc slabým a potřebným občanům. Za sociální nespravedlnost se považují nízké mzdy, nedostatek pracovních míst a diskriminace. A proto se musí zaručit odstranění diskriminace a to ať už v postavení mužů a žen, určitých skupin nebo národnostních menšin. Mnozí občané se vymlouvají na sociální nespravedlnost, ale mnohdy se za tím skrývá pouze jejich lenost, nedostatek vůle a jejich špatné morální vlastnosti.²²

²⁰ FRANCOVA, H., NOVOTNY, A. *Sociální politika v základech*. Praha: Triton, 2008. s. 41

²¹ FRANCOVA, H., NOVOTNY, A. *Sociální politika v základech*. Praha: Triton, 2008. s. 41 - 42

²² MAREŠ, P., *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. s. 27 - 41

Jako nespravedlnost může být také chápán přístup ke starším lidem, kdy tito lidé pro svůj vyšší věk, špatný zdravotní stav, často žijí osamoceně nebo i mimo sociální sítě, patří mezi nejzranitelnější v této oblasti. Lze s určitostí konstatovat, že chudoba těchto lidí pramení z vyloučení z trhu práce, kdy důchody jsou nižší než mzdy a tím u těchto lidí dochází k poklesu životní úrovně. Někteří oponují tím, že starší lidé mohou používat své úspory, nicméně je běžné, že tyto prostředky mohou hrát jen regulační úlohu vzhledem ke každoroční inflaci. Když potom přihlídneme ke zvýšeným výdáním, která jsou naléhavější s postupujícím stářím, musíme uznat, že potřeby na domácnost spojené s osobní péčí a péčí o zdraví rostou, ale klesá schopnost za ně platit. Pokles příjmů důchodců však není jediným faktorem způsobující pokles životní úrovně. Odchodem z trhu práce ztrácí i výhody sociálních služeb, které byly spojeny se zaměstnáním, ztrácí sociální kontakty a sociální status. A zde se lze vrátit k otázce sociální nerovnosti již v aktivním věku. Tyto rozdíly, které v té době již existovaly, se proto logicky přenáší i do důchodového věku. A to ještě ve větší míře, protože bohatší využívají své úspory, vyšší důchody, svůj kapitál i možnost, že se mohli výhodně pojistit v soukromých penzijních fondech. Do jisté míry lze říct, že vznikají dvě skupiny důchodců, jedinci, co prožívají svůj důchod jako velkou dovolenou a druzí, kteří jsou závislí na státním důchodovém zabezpečení.²³

5.2 Princip sociální solidarity

Sociální solidarita spočívá v občanské sounáležitosti s občany, kteří jsou různým způsobem hendikepováni a kterým proto hrozí chudoba a sociální vyloučení. Toto se týká zdravotně postižených, nezaměstnaných občanů, rodin s dětmi, důchodců, menšin. Solidarita původně měla podobu vzájemnosti a byla dána příbuzenským, sousedským a církevním vztahem. Postupně s vývojem moderního státu dochází k oslabování solidarity. Tuto funkci postupně přebírá stát a v dnešní době již střední generace nenese odpovědnost za péči o stárnoucí rodiče. I spousta seniorů chtějí být soběstační a nechtějí se spoléhat na pomoc svých dětí a to z důvodu, že by děti musely buď opustit své zaměstnání anebo by jej musely alespoň omezit.²⁴

²³ MAREŠ, P., *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. s. 49 - 51

²⁴ VOHRALÍKOVÁ, L., RABUŠI, L., *Čeští senioři včera, dnes a zítra*. Brno: Výzkumný ústav práce sociálních věcí, 2004. s. 62 - 63

V sociálním státě by měla hlavně fungovat generační solidarita, která zajišťuje, aby finanční výdaje na sociální politiku neměly dopad na další generace. Je nutné si uvědomit, že každý jedinec je závislý na druhých a to nejen v přítomnosti ale i v budoucnosti.²⁵

Sociální solidarita souvisí především s utvářením a rozdělováním životních podmínek a prostředků jedinců a sociálních skupin v zájmu naplňování ideje sociální spravedlnosti.²⁶

Solidaritě lze také chápat jako dobrovolné se vzdání nároků ve prospěch ostatních.

5.3 Princip subsidiarity

Subsidiarita znamená pomoc a poskytování pomoci. Princip vychází z přístupu k jednotlivci jako individuu s jedinečnými vlastnostmi, schopnostmi, dispozicemi a možnostmi, které je jedinec do určité míry povinen uplatňovat a využívat ke svému prospěchu i k prospěchu druhých. Jedinec by měl být schopen a ochoten vynakládat úsilí pro zajištění sociálního bezpečí pro sebe, ostatní a celou společnost. Tento princip souvisí s odpovědností. Což znamená, že zralý člověk musí být schopný a ochotný přijmout odpovědnost za vlastní život i za život širší společnosti.²⁷

Jedinec by tedy měl být schopen pomoci především sám sobě a nemůže-li si sám pomoci, tak by jako další měla nastoupit pomoc od rodiny. Jako poslední by měl do této pomoci vstupovat stát.

5.4 Princip participace

Participace znamená podílet se na společenském životě, mít právo a možnost účastnit se procesu, který vede k přijímání a realizaci určitých rozhodnutí. V podstatě se jedná o to, aby každý člověk měl možnost podílet se na tom, co má vliv na jeho život. Participace je vlastně přechod od člověka, jako převážně objektu sociální politiky, k člověku

²⁵ KELLER, J., *Soumrak sociálního státu*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005. s. 91 – 96

²⁶ FRANCOVA, H., NOVOTNY, A. *Sociální politika v základech*. Praha: Triton, 2008. s. 41 - 47

²⁷ FRANCOVA, H., NOVOTNY, A. *Sociální politika v základech*. Praha: Triton, 2008. s. 47 - 48

plnoprávnému, odpovědnému a respektovanému subjektu. Člověk se sám podílí na tvorbě sociálněpolitických opatření a rozhoduje o jejich realizaci.²⁸

Pojmy sociální spravedlnost a solidarita jsou v současné době velmi diskutované. V mnoha státech si dnešní ekonomická situace vyžaduje mimo jiné i tolik nepopulární sociální reformy. Spousta občanů s těmito reformami nesouhlasí a odvolávají se na sociální solidaritu a spravedlnost a spoléhají se nato, že jim ji stát poskytne. Ale zapomínají, že na utváření všech těchto principů se musí podílet i samotní občané a to ať již svojí pomocí nebo vlastním podílením se na rozhodování a fungování státu.

S uplatňováním těchto principů souvisí i globalizace. Někteří ji považují jako nutnost a někteří se jí brání, jelikož v ní vidí nespravedlnost a potlačování solidarity.

Zygmunt Bauman ve své knize *Globalizace* vychází z myšlenky A. J. Dunlapa, že společnost patří lidem, kteří do ní investují. K tomu Bauman ve své knize uvádí skutečnost, že lidé, kteří se musejí postarat o rodinu a domácnost, nemohou v případě přestěhování firmy tuto firmu následovat. Toto neplatí pro investory, kteří mohou koupit akcie na kterékoliv burze a sídlo firmy, která jim patří, není pro ně rozhodující. Jako znak globalizace v knize Bauman uvádí mobilitu, čas a prostor. Mobilitou mohou disponovat jen ti, kteří mají dostatek finančních prostředků, aby mohli investovat. Pro prostor je zde příznačný pojem „blízko“ a „daleko“. Daleko pro něj představuje něco nepříjemného a traumatizujícího. Pojem blízko přirovnává k prostoru, ve kterém se cítíme doma. Velmi důležité je pro člověka i přenos informací prostřednictvím počítačové sítě, což umožňuje, že jsou veškeré informace dostupné ihned a všude. To má negativní vliv na sociální soudržnost a rozpad sociálních vazeb. Jako další negativní vliv uvádí postupné zanikání veřejných prostor, které jsou nahrazovány soukromými prostory. Přístup do těchto soukromých prostor je podmíněn schopností za něj zaplatit. Tak se vytváří elity, které za tento vstup rádi a draze zaplatí. Ostatní lidé tak zůstávají odříznuti a stávají se tak vyloučenými, aniž se jich kdokoliv ptal, zda se jim to líbí či ne. Mezi těmito skupinami lidí, tak vzniká nepřekonatelná propast.²⁹

V dnešní době žijeme v konzumní společnosti, ve které žijí dvě skupiny lidí. Rozdíl mezi nimi je v tom, že první skupina se nemusí na nic ohlížet a druhou skupinu může nechat za

²⁸ FRANCOVA, H., NOVOTNY, A. *Sociální politika v základech*. Praha: Triton, 2008. s. 49

²⁹ BAUMAN, Z., *Globalizace*. Praha: Mladá fronta, 2000. s. 15 - 35

sebou. První skupina jsou ti, co mohou bez jakýchkoliv omezení cestovat životem. Na rozdíl od nich druhá skupina nemůže cestovat vůbec a nebo cestují jen na základě rozhodnutí někoho jiného. Toto cestování není, ale pro ně vůbec příjemné a ani jim neposkytuje žádné potěšení. První skupinu Bauman nazývá jako turisté, kteří chtějí cestovat a toto je pro ně atraktivní. Druhou skupinu přirovnává k tulákům, pro které je svět nevlídný a cestovat jsou nuceni.³⁰

Původně byla globalizace spojena s trendem univerzalizace, jejíž cílem bylo zlepšit svět vytvořením univerzálního řádu a tyto podmínky rozšířit po celém světě.

³⁰ BAUMAN, Z., *Globalizace*. Praha: Mladá fronta, 2000. s. 103 - 108

6 SOCIÁLNÍ ZABEZPEČENÍ

Důsledkem stárnutí populace vzniklo sociální zabezpečení, které má za úkol zabránit poklesu životní úrovně a chudobě.

Sociální zabezpečení je vlastně činnost, která zajišťuje sociální bezpečí. Zajišťuje bezpečí v případě ohrožení zdraví a nemoci, nezaměstnanosti, zdravotního poškození a invalidity, pracovního úrazu a nemoci z povolání, stáří, mateřství a rodičovství a úmrtí živitele. Mezi nástroje sociálního zabezpečení patří sociální pojištění, sociální zaopatření a podpora, sociální pomoc a sociální služby.³¹

6.1 Sociální pojištění

Sociální pojištění je součástí sociálního práva a zajišťuje občany státu při sociálních událostech jako jsou úraz, nemoc, invalidita, úmrtí, stáří a nezaměstnanost. Cílem sociálního pojištění je udržet dosažený životní standard.

Sociální pojištění je založeno na principu, že si pojištěná osoba ukládá prostřednictvím placeného pojistného prostředky pro období nouze.³²

6.1.1 Historie sociálního pojištění

Ve druhé polovině 19. století převládal názor, že příčinnou sociálního selhání je neschopnost a lenivost lidí, kteří se ocitli na dně společnosti. Původně vznikající státní systémy sociálního zabezpečení nebyly určeny pro veliký okruh lidí, ale byly spíše určeny jen pro nejchudší. Systém byl nastaven tak, aby nedocházelo ke zneužívání dávek. Ale na přelomu 19. a 20. století se začaly prosazovat myšlenky zavedení plošných podpor.

³¹ FRANCOVA, H., NOVOTNY, A. *Sociální politika v základech*. Praha: Triton, 2008. s. 16 - 17

³² MAREŠ, P., *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. s. 206

Tato myšlenka se prosadila až mezi první světovou a druhou světovou válkou a dále hlavně po ukončení druhé světové války.

Již v Rakousku byly v době tereziánsko – josefinských reforem zavedeny penze pro státní úředníky. V Německu se koncem 19. století objevují první pokusy o rozsáhlé sociální pojištění, tzv. Bismarckovy reformy. Tou bylo zavedeno pro zaměstnance sociální pojištění pro případ nemoci, úrazu, invalidity a stáří. Systém byl založený na individuálním přičinění a zároveň na sociální solidaritě. Systém poskytoval dávky pracujícímu, ale i jeho rodině. Obdobné systémy postupně začaly vznikat i v dalších vyspělých státech jako např. ve Francii, USA a Velké Británii. Do těchto systémů postupně začali přispívat také i zaměstnavatelé.

První povinné sociální pojištění bylo již v letech 1888 – 1889, kdy Československá republika převzala právní předpisy od Rakouska – Uherska. Tyto právní předpisy nebyly jednotné a preferovaly hlavně státní zaměstnance. Mezi důležité zákony týkající se sociálního pojištění v tomto období patří např. zákony číslo 33/1888 ř. z., o nemocenském pojištění dělníků (upravoval nemocenské pojištění dělníků v průmyslu, v obchodě, v živnostech, v dolech a v dopravě mimo dopravu námořní), a zákon číslo 1/1888 ř. z., o úrazovém pojištění dělníků (správu úrazového pojištění prováděla Česká úrazová pojišťovna dělnická pro Čechy a Moravu).

Jako první zákon o sociálním pojištění po vzniku samostatného státu v roce 1918 byl vydán zákon číslo 221/1924 Sb., o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří, který nabyl účinnosti dne 1. 7. 1926. Nemocenské pojištění prováděly okresní nemocenské pojišťovny. Ústřední sociální pojišťovna spravovala invalidní a starobní pojištění a dále vyplácela výchovavací prostředky k těmto důchodům, pozůstalostní důchody a výbavné. Podle tohoto zákona měli občané nárok na starobní důchod až v 65 letech věku. Pro zaopatření osob samostatně hospodařících byl vydán zákon číslo 148/1925 Sb. a zákon číslo 26/1929 Sb., o pensijním pojištění soukromých zaměstnanců ve vyšších službách. A tím byly v Československé republice pojištění všichni občané bez ohledu na druh zaměstnání.

K dalším změnám v sociálním pojištění dochází až po skončení 2. světové války a to v roce 1948, kdy byl přijat zákon číslo 99/1948 Sb., o národním pojištění. Tento zákon upravoval nemocenské a důchodové pojištění. Tento zákon mimo důchodových nároků také upravoval i odškodnění za pracovní úrazy, přiznávání sociálních důchodů, zvyšování důchodů o výživné a pro bezmocnost. Tento zákon upravoval i finanční zajištění žen po úmrtí manžela. Tyto ženy v dřívější době nepracovaly a po provdání byly zcela odkázány

na manželův příjem. Podle tohoto zákona nárok na starobní důchod měli občané v 60 letech věku a stačilo jim 20 let pojištění.

K velké změně dochází od 1. 1. 1957, kdy začíná platit zákon číslo 55/1956 Sb., o sociálním zabezpečení. Tento zákon přinesl výhodu pro zaměstnance, kteří pracovali delší dobu a také rozdělil pracovní činnosti do třech kategorií. Tyto kategorie platily až do 31. 12. 1992.

V roce 1964 byl přijat zákon číslo 101/1964 Sb., o sociálním zabezpečení. V tomto zákoně se jako v prvním objevuje možnost pro ženy odcházet do starobního důchodu dle počtu vychovaných dětí. V současné době se v České republice postupně tato výhoda pro ženy odbourává. Posledním platným zákonem před rozdělením republiky byl zákon číslo 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení.

V roce 1930 bylo v Československu vypláceno pouze 167 tisíc důchodů. Oproti tomu v současné době jen Česká republika vyplácí skoro tři milióny důchodů a Slovenská republika vyplácí přes milión a půl důchodů.

V České republice došlo od 1. 9. 1990 sloučení Úřadu důchodového zabezpečení, správy nemocenského pojištění a správy nemocenského pojištění českých a moravských výrobních družstev a tak vznikla Česká správa sociálního zabezpečení, která obhospodařuje důchodové a nemocenské pojištění do dnešního dne. Česká správa sociálního zabezpečení je rozpočtovou organizací, která je podřízena Ministerstvu práce a sociálních věcí, které řídí a kontroluje její činnost. Veškeré peněžní prostředky, které Česká správa sociálního zabezpečení vybírá na pojistném na sociálním zabezpečení a příspěvky na státní politiku zaměstnanosti přispívá do státního rozpočtu. Tyto finanční prostředky jsou nadále přerozdělovány a vypláceny v podobě různých dávek.³³

Ve Slovenské republice ke vzniku Slovenské správy sociálního zabezpečení došlo až od 1. 1. 1991, kdy došlo ke sloučení důchodového a nemocenského pojištění. V roce 1993 ve Slovenské republice vzniká Sociální pojišťovna jako veřejnoprávní instituce pověřená výkonem nemocenského pojištění a důchodového zabezpečení. Sociální pojišťovna je od 1. 1. 1994 samostatnou institucí s odděleným hospodařením od státního rozpočtu. Orgány Sociální pojišťovny se skládají ze zástupců subjektů, kteří se podílí na financování

³³ POTUČEK, M., RADÍČOVÁ, I. *Sociální politika v Čechách a na Slovensku po roce 1989*. Praha: UK Karolinum Praha, 1999. s. 160 – 161

pojištění a to ze zástupců pojištěnců a poživatelů dávek. Základním zdrojem příjmů Sociální pojišťovny je pojistné na nemocenské pojištění, starobní, invalidní, úrazové, garanční, pojištění v nezaměstnanosti a do rezervního fondu solidarity placené pojištěnci, zaměstnavateli a státem. V případě platební neschopnosti Sociální pojišťovny stát poskytuje návratnou finanční výpomoc. Nejvyšším správním orgánem je správní rada, kterou volí a odvolává Národní rada Slovenské republiky.

Stát vykonává nad Sociální pojišťovnou dozor prostřednictvím svých orgánů, kterými jsou Ministerstvo práce, sociálních věcí a rodiny a Ministerstvo financí.

Od 1. 1. 2005 Sociální pojišťovna také vybírá příspěvky na důchodové pojištění, které dále postupuje důchodovým společnostem, které provádějí druhý pilíř důchodového pojištění a registruje smlouvy o starobním důchodovém pojištění.³⁴

6.1.2 Dávky nemocenského pojištění

Tyto dávky jsou určeny pro ekonomicky činné osoby, které při ztrátě příjmu v případech jako jsou dočasné pracovní neschopnosti z důvodu nemoci nebo úrazu či karantény, ošetřování člena rodiny, těhotenství a mateřství, péče o dítě, zabezpečuje peněžitými dávkami nemocenského pojištění. Účelem nemocenského pojištění je zajistit osoby účastné tohoto zabezpečení dávkami nemocenského pojištění tak, aby dopad těchto událostí byl odstraněn nebo zmírněn.

Mezi dávky nemocenského pojištění v České republice řadíme tyto dávky:

- nemocenská
- ošetřovné
- vyrovnávací příspěvek v nemoci a mateřství
- peněžitá pomoc v mateřství

³⁴ POTUČEK, M., RADÍČOVÁ, I. *Sociální politika v Čechách a na Slovensku po roce 1989*. Praha: UK Karolinum Praha, 1999. s. 161 – 162

Mezi dávky nemocenského pojištění ve Slovenské republice řadíme tyto dávky:

- dávka v nemoci
- náhrada příjmu
- dávka za ošetřování nemocného člena rodiny
- vyrovnávací dávka v těhotenství a mateřství
- dávka v mateřství³⁵

6.1.3 Důchodové zabezpečení

Důchodové zabezpečení je tvořeno třemi pilíři.

První pilíř představuje povinné základní důchodové pojištění, které je garantováno státem. Tento první pilíř zabezpečuje všechny ekonomicky aktivní osoby a je založen na mezigenerační solidaritě. Tento systém je většinou povinný a je ve většině evropských zemích.

Druhý pilíř představuje penzijní fondy na komerční bázi a pomoci nich si pojištěnci vytvářejí kapitálové rezervy, které slouží k financování jejich důchodů. Účast v něm může být dobrovolná i povinná. Patří sem i aktivity zaměstnavatelů, kteří se podílejí na spolufinancování starobních důchodů. Na rozdíl od členských států Evropské unie, kde již tento druhý pilíř funguje, v České republice zatím tento druhý pilíř nefunguje, ale měl by vstoupit v platnost od 1. 1. 2013.

A třetí pilíř představuje penzijní připojištění se státním příspěvkem a soukromé životního pojištění, které jsou založeny na dobrovolnosti občanů a je financován kapitálově.³⁶

Z prvního pilíře jsou vypláceny starobní, invalidní a pozůstalostní důchody. Z těchto důchodů má největší vliv na život jedinců odchod do starobního důchodu.

³⁵ ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. *Sociální pojištění v EU – Slovensko*. Praha: Národní pojištění, odborný měsíčník, č. 1/2012, Česká správa sociálního zabezpečení, 2012. s. 14

³⁶ BRDEK, M., JÍROVÁ, H., KREBS, V. *Trendy v evropské sociální politice*. Praha: Aspi Publishing, 2002. s. 108 – 111

7 ŽIVOT VE STÁŘÍ

Jelikož se ve své práci zabývám problematikou důchodů, tak se musím zmínit i o problematice žití ve stáří. V posledních letech se neustále prodlužuje průměrná hranice dožití. Dnešní šedesátníci jsou na tom po psychické i fyzické stránce daleko lépe než lidé před 50 lety. Dnes lidé odcházejí do důchodu v průměru při dosažení 60 let. Odchod do důchodu neznamená, že by se tyto lidé měli uchýlit do domova důchodců nebo jiných ústavů a tzv. již jen dožívat. Tito lidé chtějí i nadále společensky žít, cestovat, věnovat se svým koníčkům a zálibám a v poslední době roste z jejich strany i zájem o další vzdělávání. Před odchodem do důchodu, tak jako všichni zaměstnaní a vytížení lidé, neměli na tyto činnosti čas. Také se zároveň nechtějí stát přítěží pro své děti a nebo zase naopak nechtějí být jen k ruce svým dětem a pomáhat jim vychovávat jejich děti a starat se jim o domácnost. Dnešní starší lidé mají také daleko větší nároky na životní úroveň, mají širší a také větší sebevědomí než měli jejich předchozí generace, a chtějí se i nadále zapojovat do společenského života. Svůj volný čas chtějí prožívat aktivně a také se chtějí kulturně vyžít. Samozřejmě i spousta dnešních důchodců je i nadále zaměstnána, což přináší nelibost u mladé generace, která má pocit, že jim staří berou práci a oni jsou nezaměstnaní a závislí na sociálních dávkách.

Průměrná věková hranice dožití se neustále prodlužuje a u mužů v roce 2010 činila již 74,4 roků a u žen 80,6 let.³⁷

Pokud tyto lidé odcházejí v průměru do důchodu v 60 letech, tak jim ještě zbývá dalších 15 až 20 let života. Odchod do důchodu představuje třetí fázi lidského života, kdy dochází k velkým změnám v životě každého jedince. Dochází k ukončení profesní aktivity a tím může docházet k postupnému sociálnímu vyloučení a diskriminaci starších lidí. Pro seniory může odchod do důchodu také znamenat ztráty životního elánu, hůře se přizpůsobují, klesá jejich sebedůvěra a získávají sklony k depresím a ke smutku. I v dnešní moderní době spousta lidí považuje seniory jen za občany, kteří si svůj život již odžili a se stářím mají spojené již jen pojmy jako je nemoc a bolest. I přes to tyto lidé chtějí svůj život i nadále prožít kvalitně a smysluplně. Samozřejmě to všechno závisí i na zdravotním stavu jedince. Starší lidé bychom

³⁷ Zdroj: *Obyvatelstvo lidí*. [online]. Poslední revize 28. 2. 2012. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_lide.

měli brát jako rovnocenné partnery a to již z důvodu, že mají daleko větší životní zkušenosti a znalosti než mladší generace.

7.1 Vzdělávání dospělých

Spolu s technickým rozvojem je nutné, aby se lidé neustále vzdělávali i během svého života. Je nutné, aby se člověk učil reagovat na jakékoliv změny společnosti. Touto problematikou se zabývá nauka, která se nazývá andragogika. Ta se zabývá učením a vzděláváním dospělých, postupy a metodami učení dospělých.

Vzdělávání dospělých zahrnuje: základní školní vzdělávání a další vzdělávání, které je určeno pro ty, kteří již v mládí získali určité vzdělání. Vzdělávání trvajícím celý život nazýváme celoživotním vzděláváním. Toto vzdělávání mimo jiné umožňuje člověku, aby si doplnil vzdělání, které mu nebylo z jakéhokoliv důvodu umožněno v mladším věku.

Celoživotní vzdělávání se uskutečňuje ve třech fázích:

- předškolní výchova
- školní vzdělávání
- vzdělávání dospělých

Předškolní výchova se týká malých dětí a je realizována především v rodině, ale také se na ní podílejí i předškolní zařízení. Další etapou je školní vzdělávání, které zahrnuje povinnou školní docházku. Tato etapa zahrnuje i vzdělání na dalších školách, které připravuje studenty na budoucí povolání. Třetí etapou je vzdělávání dospělých, které je uskutečňováno po ukončení školního vzdělávání a to v období produktivního věku i v období skončení jejich ekonomické činnosti.

Vzdělávání dospělých se zaměřuje na:

- další profesní vzdělávání
- občanské vzdělávání
- zájmové vzdělávání
- vzdělávání seniorů

Profesní vzdělávání lze potom dále uskutečňovat jako kvalifikační, rekvalifikační a normativní vzdělávání. Tyto formy vzdělávání mimo jiné zahrnují jak zvyšování a prohlubování kvalifikace, tak i kurzy rekvalifikační a i kurzy bezpečnosti práce a požární ochrany.

Občanské vzdělávání zahrnuje vzdělávání k rodičovství, k občanství, ke zdravému životnímu stylu a další vzdělávání.

Zájmové vzdělávání poskytují různé zájmové kluby, spolky a organizace.

Vzdělávání seniorů může být realizováno prostřednictvím občanského i zájmového vzdělávání a jedná se o zájmové kurzy a mohou jej poskytovat i akademie a univerzity třetího věku.³⁸

Celoživotní učení se uskutečňuje prostřednictvím formálního, neformálního nebo informálního vzdělávání.

Informální učení je učení v životních situacích a představuje asi 75 % všeho učení. Je to učení pomocí vlastních zkušeností získaných v práci, v rodině a ve vztazích s jinými lidmi. Toto učení vede k rozvoji osobnosti a je neorganizované a nesystematické.³⁹

Formální vzdělávání probíhá ve vzdělávacích institucích jako jsou školy a to jesle, mateřské školy, základní školy, střední školy a vysoké školy. Studenti po absolvování tohoto vzdělávání obdrží např. výuční list, maturitní vysvědčení nebo vysokoškolský diplom. Výsledkem je určitý stupeň vzdělání. Toto učení u nás mění nevědomé učení na učení vědomé.

Neformální vzdělání je organizované a systematické, probíhá mimo formální vzdělávací systém tedy mimo školu. Jedná se o různá školení, konzultace, vzdělávací akce, poradenství, rekvalifikační kurzy. Jedná se o získávání teoretických, ale i praktických zkušeností.⁴⁰

Ve vzdělávání dospělých je také nutné brát ohled na individuální vzdělávací potřeby jedinců. Tyto potřeby jsou ovlivněny znalostmi a dovednostmi jedinců.

Vědecké a technické změny, ale také i technologický rozvoj vede k nutnosti, aby se lidé vzdělávali nejen v dospělosti, ale také i v seniorském věku.

³⁸ BARTOŇKOVÁ, H., ŠIMEK, D., *Andragogika*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002. s. 48

³⁹ BENEŠ, M., *Andragogika*. Praha: Grada Publishing, 2008. s. 54

⁴⁰ BARTOŇKOVÁ, H., ŠIMEK, D., *Andragogika*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002. s. 45

7.2 Vzdělávání seniorů

V posledních letech narůstá poptávka po vzdělávání seniorů z důvodu seberealizace a vlastního rozvoje. Velký problém pro ně představuje používání technických novinek, složité finanční situace, politické a společenské dění, ale také vyřizování svých záležitostí na úřadech a proto by si chtěli rozšiřovat svoje znalosti a vědomosti.

Proto nejen v České republice, ale i ve světě vznikají různé univerzity a akademie třetího věku, kluby aktivního stáří a další instituce, které umožňují seniorům lepší orientaci v životních situacích. Vzdělávání také může oddálit stárnutí a to jak po psychické tak i po fyzické stránce. Při tomto studiu senioři mohou navazovat nové sociální vztahy s osobami, které jsou přibližně stejně staré a trápí je přibližně stejné problémy. Toto další vzdělávání jim také pomáhá udržovat si své schopnosti a dovednosti, což má za následek, že se tito lidé i nadále budou cítit jako plnohodnotní členové společnosti.

Toto vzdělávání není ale pro organizátory úplně jednoduché, jelikož tito lidé mají nejen jiné životní zkušenosti, ale také rozdílné předchozí dosažené vzdělání. Senioři u tohoto vzdělávání nemusí mít obavy ze zkoušení a požadavků na vypracování písemných úkolů, jelikož tyto nejsou povinné. Senioři se ale nemusí začít vzdělávat až v momentě odchodu do důchodu. Existují instituce, které poskytují vzdělání lidem i v nižším věku. Technický pokrok vyžaduje, aby se lidé vzdělávali celý život. To co lidem poskytovalo vzdělávání před 40 lety je již mnohdy překonané a často zastaralé.

Univerzity třetího věku poskytují starším občanům, většinou nad 50 let s ukončeným středním vzděláním ukončené maturitou neucelené, studium vysokoškolské úrovně v různých oborech. Jedná se o občanské sdružení institucí. Obsah studia je totožný se zaměřením vysoké školy, která jej zajišťuje. Na univerzitách třetího věku je skládání zkoušek a vypracování písemných prací dobrovolné a účastníci dostávají na závěr studia diplom, ale nemohou se jím prokazovat při ucházení se zaměstnání.

Akademie třetího věku jsou tam, kde nejsou vysoké školy. Tyto programy jsou určeny lidem, kteří se přibližují ke svému důchodovému věku. Zde účastníci neskládají žádné zkoušky a na závěr obdrží pouze potvrzení o absolvování studijního programu, které je vydáno na základě prezence.

Další instituce, které uspokojují potřeby vzájemného kontaktu a rozvíjí osobní zájmy seniorů jsou Kluby aktivního stáří.

Univerzita volného času – jedná se o formu systematického zájmového studia pro všechny věkové kategorie. K tomuto studiu se přihlašují studenti ve věku 18 až 90 let. Toto studium je velkou možností pro ty, co mají dostatek volného času, ale nemají dostatek finančních prostředků.

Elderhostel poskytuje vzdělávání pro seniory v Kanadě a v USA. Organizuje letní vzdělávací programy určené seniorům. Základem tohoto vzdělávání jsou kurzy různého tématického zaměření.

„50+“ – jedná se o profesně orientované programy pro starší pracovníky. Toto vzdělávání poskytuje nové informace, které nebyly součástí odborného vzdělávání dnešních padesátníků.⁴¹

Další možnosti vzdělávání seniorů v České republice, kteří nemají přístup k jmenovaným institucím, jsou možnosti vzdělávání přes internet a to prostřednictvím portálu senior, které zajišťují místní úřady, školy, knihovny nebo informační střediska. Účastníkem tohoto vzdělávání mohou být starobní důchodci, invalidní důchodci bez rozdílu věku a nebo osoby starší 50 let, kteří jsou nezaměstnaní.

⁴¹ BOČKOVÁ, V., *Vzdělávání – průvodní jev života*. Olomouc: Univerzita Palackého Olomouc. 2002. s. 42 - 46

8 DŮCHODY V ČESKÉ REPUBLICE A VE SLOVENSKÉ REPUBLICE

Systém důchodového zabezpečení byl v minulosti v těchto dvou státech utvářen na základě společné historie. Po roce 1989 v souvislosti se společenskými změnami probíhá v obou zemích změny systému sociálního zabezpečení. Tyto změny probíhaly v těchto státech rozdílným způsobem.

Největší vliv na důchodové zabezpečení těchto států mělo rozdělení republiky od 1. 1. 1993, což sebou přineslo i rozdělení důchodového pojištění. Z tohoto důvodu byla uzavřena Smlouva mezi Českou a Slovenskou republikou o sociálním zabezpečení ze dne 29. 10. 1992. Důležité z této smlouvy jsou články 12, 20 a 33. Největší význam pro nastávající důchodce měl článek 20, který určuje pravidla pro zápočet dob pojištění získaných do dne rozdělení republiky.⁴²

Dále dnem 1. 5. 2004 se staly Česká i Slovenská republika členskými státy Evropské unie. Právními předpisy v této oblasti jsou tzv. koordinační nařízení - Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) číslo 883/2004 a Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) číslo 987/2009, která od 1. 5. 2010 nahrazují Nařízení Rady (EHS) číslo 1408/71 a Nařízení Rady (EHS) číslo 574/72.

Rozdělení republiky přineslo změny snad ve všech oblastech života. Vývoj sociální politiky a ekonomiky si vyžádal v obou státech přijetí nových zákonů, které upravují důchodové pojištění dodnes. V důsledku toho se důchodové pojištění v České a Slovenské republice začalo stále více od sebe odlišovat. Odlišují se jak podmínky nároku na důchodu, tak i způsob výpočtu a v dnešní době jsou to i druhy vyplácených důchodů. Za společného fungování republiky platil v těchto státech jeden stejný zákon a to zákon číslo 100/1988 Sb. Tento zákon byl velmi velkorysý. Podle tohoto zákona byli na stáří zabezpečeni všichni občané, jelikož tento zákon znal sociální důchody a důchody manželek. Podle tohoto zákona se nezohledňovala celá životní úroveň pracovních příjmů. Ale zase tento zákon neznal

⁴² MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Sociální zabezpečení osob migrujících v rámci Evropské unie*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2009. s. 103

valorizační mechanismus a některé dávky byly omezeny maximální hranicí a proto byly tyto dávky nízké.

V České republice byl od 1. 1. 1996 přijat zákon číslo 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. Tento důchod řeší pouze důchodové pojištění. Nemocenské pojištění a úrazové pojištění v České republice řeší samostatné zákony.

Ve Slovenské republice byl od 1. 1. 2004 přijat zákon číslo 461/2003 Z. z., o sociálním pojištění. Tento zákon neřeší pouze důchodové pojištění, ale řeší i nemocenské a úrazové pojištění.

8.1 Důchodové pojištění v České republice

Důchodový systém je v České republice založen na mezigenerační a příjmové solidaritě. Správu systému důchodového pojištění provádí stát prostřednictvím státních institucí, kterými je Česká správa sociálního zabezpečení a u silových složek to je Ministerstvo obrany, Ministerstvo vnitra a Ministerstvo spravedlnosti.

Zákon o důchodovém pojištění upravuje pojištění pro případ stáří, invalidity a úmrtí živitele, a to prostřednictvím důchodů. Důchody z důchodového pojištění jsou garantovány státem, neboť výdaje na důchodové pojištění jsou součástí výdajů státního rozpočtu. Na provádění důchodového pojištění se též podílejí zaměstnavatelé, kteří odvádějí pojistné na důchodové pojištění.⁴³

Rozlišujeme důchody přímé a odvozené. Mezi přímé důchody patří starobní důchod a předčasný důchod, invalidní důchod pro invaliditu prvního, druhého a třetího stupně. Mezi odvozené důchody patří pozůstalostní důchody a to vdovský, vdovecký důchod a sirotčí důchod. Nárok u přímých důchodů je odvozen z účasti na pojištění konkrétní osoby a u odvozených důchodů je nárok odvozen z účasti na pojištění zemřelé osoby.⁴⁴

⁴³ PŘIB, J., *Důchodové pojištění a související problematika*. Praha: ASPI Publishing, 2004. s. 9

⁴⁴ PELIKÁNOVÁ, H., LANG, R., ŠANTRŮČEK, V., DORČÁKOVÁ, J., *Povinnosti zaměstnavatele od roku 2009*. Praha: Pragoeduca, a.s, 2009. s. 113

Výše důchodu se skládá ze dvou složek, a to ze základní a z procentní výměry. Základní výměra důchodu představuje pevnou částku, která je pro všechny druhy důchodů stejná. Procentní výměra důchodu se stanoví procentní sazbou z výpočtového základu v návaznosti na získanou dobu pojištění. Nejnižší výše procentní výměry důchodu je 770,- Kč měsíčně. Výše důchodu je odvislá od získané celkové doby pojištění a od výši dosaženého příjmu.⁴⁵

8.1.1 Účast na pojištění

Účastníky českého důchodového pojištění mohou být i cizí státní příslušníci s trvalým nebo přechodným pobytem na území České republiky, kteří jsou na území České republiky v pracovním nebo obdobném poměru k zaměstnavateli se sídlem v České republice, pracovníci v pracovním vztahu uzavřeném podle cizích právních předpisů a cizí státní příslušníci samostatně výdělečně činní na území České republiky.

Účast na pojištění se dělí na:

- povinnou - lidé výdělečně činní jsou účastni na důchodového pojištění za předpokladu, že výdělečná činnost svým rozsahem zakládá účast na pojištění.
- dobrovolnou - k dobrovolné účasti na důchodovém pojištění se mohou přihlásit lidé starší 18 let za stanovených podmínek prostřednictvím přihlášky.
- náhradní dobu pojištění - přesně definované období života, za které se neodvádí žádné pojistné, a přesto se za určitých podmínek započítává do potřebných dob pojištění.⁴⁶

8.1.2 Výpočet důchodu

Jak jsem již uváděla důchod se skládá ze dvou složek, základní výměry, která je stanovena pevnou částkou a od 1. 1. 2012 činí 2 270,- Kč měsíčně, a procentní výměry, která se stanoví individuálně procentní sazbou z výpočtového základu podle získané doby pojištění.

⁴⁵ PETRÁŠEK, J. *Sociální politika*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2007. s. 27 – 28

⁴⁶ PŘIB, J., *Důchodové pojištění a související problematika*. Praha: ASPI Publishing, 2004. s. 13 - 18

Výpočtový a vyměřovací základ

Výpočtový základ je hlavní veličinou pro stanovení výše procentní výměry důchodu a určí se redukcí osobního vyměřovacího základu, což je měsíční průměr úhrnu ročních vyměřovacích základů pojištěnce za rozhodné období. Za roční vyměřovací základ pojištěnce se považuje úhrn vyměřovacích základů za jednotlivý kalendářní rok rozhodného období vynásobený koeficientem nárůstu všeobecného vyměřovacího základu. Vyměřovacím základem za dobu po 31. 12. 1995 je vyměřovací základ pro stanovení pojistného na sociální pojištění a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti a za dobu před 1. 1. 1996 hrubý výdělek stanovený pro účely důchodového zabezpečení.⁴⁷

Rozhodné období

U důchodů, přiznávaných do roku 2016, začíná rozhodné období kalendářním rokem 1986 a končí kalendářním rokem bezprostředně předcházejícím roku, v němž se přiznává důchod. Po roce 2016 bude rozhodné období stanovováno v rozsahu 30 kalendářních roků bezprostředně předcházejících roku přiznání důchodu. Do rozhodného období se zpravidla nezahrnuje rok, ve kterém pojištěnec dosáhl 18 let věku a kalendářní roky předcházející.

Redukce osobního vyměřovacího základu

Výpočtový základ se stanoví redukcí osobního vyměřovacího základu. Redukční hranice se mění a pro rok 2012 jsou stanoveny takto:⁴⁸

do 11 061,- Kč	zápočet plně
Nad 11 061,- Kč do 29 159,- Kč	28%
nad 29 159,- Kč do 100 548,- Kč	16 %
nad 100 548,- Kč	8%

Tabulka č. 1 Redukce osobního vyměřovacího základu

⁴⁷ PELIKÁNOVÁ, H., LANG, R., ŠANTRŮČEK, V., DORČÁKOVÁ, J., *Povinnosti zaměstnavatele od roku 2009*. Praha: Pragoeduca, a.s., 2009. s. 114 -115

⁴⁸ ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. *Systémy sociálního zabezpečení v EU - Slovensko*. Praha: Národní pojištění, odborný měsíčník, č. 5/2006, Česká správa sociálního zabezpečení, 2006. s. 15

Výpočet důchodu

- stanovení výpočtového základu

$$\text{Osobní vyměřovací základ} = \frac{\text{ÚRVZ}}{\text{PKDRO} - \text{SVD}} \times 30,4167$$

ÚRVZúhrn ročních vyměřovacích základů

PKDRO.....počet kalendářních dnů v rozhodném období

SVD.....součet vyloučených dnů v rozhodném období

Dále se provede redukce osobního vyměřovacího základu a získáme výpočtový základ.⁴⁹

- výpočet procentní výměry důchodu

Procentní výměra důchodu se stanoví z výpočtového základu, přičemž za každý celý rok pojištění získaný do dne vzniku nároku na důchod náleží 1,5 %. Za každých úplných 90 kalendářních dnů odpracovaných bez pobírání důchodu po vzniku nároku náleží 1,5 %.

⁴⁹ PŘIB, J., *Důchodové pojištění a související problematika*. Praha: ASPI Publishing, 2004. s. 21

Příklad výpočtu starobního důchodu přiznaného v roce 2012

Rok	Příjem z výdělečné činnosti	Vyloučené Doby	Koeficient	Přepočtený příjem z výdělečné činnosti
1986	38 259		8,4807	324 464
1987	39 546		8,3069	328 505
1988	42 564		8,1217	345 693
1989	43 251		7,9296	342 964
1990	44 500	32	7,6496	340 408
1991	47 652		6,6289	315 881
1992	48 600	15	5,4127	263 058
1993	49 000		4,3212	211 739
1994	52 036		3,6451	189 677
1995	54 263	46	3,0760	166 913
1996	58 214		2,5978	151 229
1997	62 456		2,3501	146 778
1998	85 625		2,1497	184 069
1999	90 568	56	1,9863	179 896
2000	115 243		1,8634	214 744
2001	125 863		1,7170	216 107
2002	136 500		1,5999	218 387
2003	158 321	11	1,4990	237 324
2004	168 263		1,4057	236 528
2005	192 145		1,3364	256 783
2006	210 456		1,2537	263 849
2007	215 632	36	1,1677	251 794
2008	228 653		1,0798	246 900
2009	235 456	65	1,0434	245 675
2010	246 789		1,0249	252 935
2011	250 456		1,0000	250 456
celkem		261		6 382 756

Tabulka č. 2 Příklad výpočtu starobního důchodu přiznaného v roce 2012

- stanovení výpočtového základu

$$\frac{6\,382\,756}{9496 - 261} \times 30,4167 = 21\,023$$

Osobní vyměřovací základ činí 21 023,- Kč a redukcí dosáhneme výpočtového základu ve výši 13 851,- Kč.

- výpočet procentní výměry

Počet let pojištění ke dni vzniku nároku na důchod se sazbou 1,5 % - 42.

Procentní sazba pro stanovení procentní výměry důchodu za dobu pojištění do vzniku nároku na důchod – 63 %.

Procentní výměra důchodu činí 8 726,- Kč.

K procentní výměře náleží ještě základní výměra důchodu ve výši 2 270,- Kč.

Celková výše důchodu činí 10 996,- Kč.

8.1.3 Výplata důchodu

Příjemcem důchodu je oprávněný, jeho zástupce anebo zvláštní příjemce. Při podání žádosti o dávku důchodového pojištění si každý občan zvolí způsob výplaty důchodu. Tento způsob výplaty důchodu lze kdykoliv na žádost pojištěnce změnit. Důchody se vyplácejí buď v hotovosti prostřednictvím České pošty na adresu trvalého nebo přechodného bydliště nebo je poukazován na účet příjemce důchodu. Česká správa sociálního zabezpečení zajišťuje výplaty důchodů i do ústavů sociální péče s celoročním pobytem. Česká správa sociálního zabezpečení provádí výplatu důchodu předem.

Česká správa sociálního zabezpečení provádí výplatu důchodů do všech států Evropské unie, tedy i klientům trvale žijícím ve Slovenské republice. Při výplatě důchodu na Slovensko Česká národní banka převádí české koruny na eura, a to v aktuálním kurzu.

Nárok na jakýkoliv důchod nezaniká uplynutím času. Nárok na výplatu důchodu se promlčuje uplynutím pěti roků ode dne, za který důchod náležel.

8.1.4 Starobní důchody

Nárok na starobní důchod vznikne pojištěnci, pokud splní dvě podmínky:

- dosáhne zákonem stanovený věk, tzv. důchodový věk
- získání potřebné doby pojištění, délka této doby se stanoví v závislosti na kalendářním roce dosažení důchodového věku⁵⁰

Potřebná doba pojištění

dosažení důchodového věku	potřebná doba pojištění činí:
před rokem 2010	25 let
v roce 2010	26 let
v roce 2011	27 let
v roce 2012	28 let
v roce 2013	29 let
v roce 2014	30 let
v roce 2015	31 let
v roce 2016	32 let
v roce 2017	33 let
v roce 2018	34 let
Po roce 2018	35 let

Tabulka č. 3 Potřebná doba pojištění

Důchodový věk pojištěnců narozených před rokem 1936

Důchodový věk u mužů činí 60 let.

Důchodový věk u žen činí:

- 53 let, pokud vychovaly alespoň 5 dětí
- 54 let, pokud vychovaly alespoň 3 nebo 4 dětí
- 55 let, pokud vychovaly alespoň 2 dětí

⁵⁰ ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. *Sociální zabezpečení 2011*. Praha: Česká správa sociálního zabezpečení, 2011. s. 8

d) 56 let, pokud vychovaly alespoň 1 dítě

e) 57 let⁵¹

Důchodový věk pojištěnců narozených po roce 1936

Rok narození	Důchodový věk činí u					
	mužů	Žen s počtem vychovaných dětí				
		0	1	2	3 a 4	5 a více
1936	60r+2m	57r	56r	55r	54r	53r
1937	60r+4m	57r	56r	55r	54r	53r
1938	60r+6m	57r	56r	55r	54r	53r
1939	60r+8m	57r+4m	56r	55r	54r	53r
1940	60r+10m	57r+8m	56r+4m	55r	54r	53r
1941	61r	58r	56r+8m	55r+4m	54r	53r
1942	61r+2m	58r+4m	57r	55r+8m	54r+4m	53r
1943	61r+4m	58r+8m	57r+4m	56r	54r+8m	53r+4m
1944	61r+6m	59r	57r+8m	56r+4m	55r	53r+8m
1945	61r+8m	59r+4m	58r	56r+8m	55r+4m	54r
1946	61r+10m	59r+8m	58r+4m	57r	55r+8m	54r+4m
1947	62r	60r	58r+8m	57r+4m	56r	54r+8m
1948	62r+2m	60r+4m	59r	57r+8m	56r+4m	55r
1949	62r+4m	60r+8m	59r+4m	58r	56r+8m	55r+4m
1950	62r+6m	61r	59r+8m	58r+4m	57r	55r+8m
1951	62r+8m	61r+4m	60r	58r+8m	57r+4m	56r
1952	62r+10m	61r+8m	60r+4m	59r	57r+8m	56r+4m
1953	63r	62r	60r+8m	59r+4m	58r	56r+8m
1954	63r+2m	62r+4m	61r	59r+8m	58r+4m	57r
1955	63r+4m	62r+8m	61r+4m	60r	58r+8m	57r+4m
1956	63r+6m	63r+2m	61r+8m	60r+4m	59r	57r+8m
1957	63r+8m	63r+8m	62r+2m	60r+8m	59r+4m	58r
1958	63r+10m	63r+10m	62r+8m	61r+2m	59r+8m	58r+4m
1959	64r	64r	63r+2m	61r+8m	60r+2m	58r+8m
1960	64r+2m	64r+2m	63r+8m	62r+2m	60r+8m	59r+2m
1961	64r+4m	64r+4m	64r+2m	62r+8m	61r+2m	59r+8m
1962	64r+6m	64r+6m	64r+6m	63r+2m	61r+8m	60r+2m
1963	64r+8m	64r+8m	64r+8m	63r+8m	62r+2m	60r+8m
1964	64r+10m	64r+10m	64r+10m	64r+2m	62r+8m	61r+2m

⁵¹ ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. *Sociální zabezpečení 2011*. Praha: Česká správa sociálního zabezpečení, 2011. s. 9

1965	65r	65r	65r	64r+8m	63r+2m	61r+8m
1966	65r+2m	65r+2m	65r+2m	65r+2m	63r+8m	62r+2m
1967	65r+4m	65r+4m	65r+4m	65r+4m	64r+2m	62r+8m
1968	65r+6m	65r+6m	65r+6m	65r+6m	64r+8m	63r+2m
1969	65r+8m	65r+8m	65r+8m	65r+8m	65r+2m	63r+8m
1970	65r+10m	65r+10m	65r+10m	65r+10m	65r+8m	64r+2m
1971	66r	66r	66r	66r	66r	64r+8m
1972	66r+2m	66r+2m	66r+2m	66r+2m	66r+2m	65r+2m
1973	66r+4m	66r+4m	66r+4m	66r+4m	66r+4m	65r+8m
1974	66r+6m	66r+6m	66r+6m	66r+6m	66r+6m	66r+2m
1975	66r+8m	66r+8m	66r+8m	66r+8m	66r+8m	66r+8m
1976	66r+10m	66r+10m	66r+10m	66r+10m	66r+10m	66r+10m
1977	67r	67r	67r	67r	67r	67r
1978	67r+2m	67r+2m	67r+2m	67r+2m	67r+2m	67r+2m
1979	67r+4m	67r+4m	67r+4m	67r+4m	67r+4m	67r+4m
1980	67r+6m	67r+6m	67r+6m	67r+6m	67r+6m	67r+6m
1981	67r+8m	67r+8m	67r+8m	67r+8m	67r+8m	67r+8m
1982	67r+10m	67r+10m	67r+10m	67r+10m	67r+10m	67r+10m
1983	68r	68r	68r	68r	68r	68r

Tabulka č. 4 Důchodový věk pojištěnců narozených po roce 1936

Vysvětlivky: "r" znamená rok, "m" znamená měsíc

Důchodový věk se prodlužuje i pro narozené v roce 1984 a mladší vždy o plus 2 měsíce pro každý další ročník.

Pokud pojištěnec nezískal potřebnou dobu pojištění není mu tento důchod přiznán a k přiznání důchodu může dojít až od pozdějšího data, ke kterému již potřebnou dobu pojištění pojištěnec získá.

V případě, že pojištěnec nesplní tyto potřebné podmínky a nevznikne mu nárok na starobní důchod, pak mu může vzniknout nárok na starobní důchod ještě za splnění těchto podmínek:

- pokud získal dobu pojištění nejméně:
- 15 let a dosáhl před rokem 2010 věku alespoň 65 let,
- 16 let a dosáhl v roce 2010 věku alespoň o 5 let vyššího, než je důchodový věk stanovený podle pro muže stejného data narození,
- 17 let a dosáhl v roce 2011 věku alespoň o 5 let vyššího, než je důchodový věk stanovený podle pro muže stejného data narození,

- 18 let a dosáhl v roce 2012 věku alespoň o 5 let vyššího, než je důchodový věk stanovený podle pro muže stejného data narození,
- 19 let a dosáhl v roce 2013 věku alespoň o 5 let vyššího, než je důchodový věk stanovený podle pro muže stejného data narození,
- 20 let a dosáhl po roce 2013 věku alespoň o 5 let vyššího, než je důchodový věk stanovený podle pro muže stejného data narození,
 - nebo získal alespoň 30 let doby pojištění a dosáhl důchodového věku po roce 2014, do doby pojištění se však v tomto případě nezahrnují náhradní doby pojištění,
 - nebo pojištěnec, který dosáhl věku 65 let a nezískal potřebnou dobu pojištění pro nárok na starobní důchod má nárok na starobní důchod též, jestliže se stal invalidním (bez ohledu na stupeň invalidity) a získal potřebnou dobu pojištění pro nárok na invalidní důchod, nebo se stal invalidním následkem pracovního úrazu.⁵²

Výše procentní výměry řádného starobního důchod činí za každý celý rok doby pojištění 1,5 % výpočtového základu. Celým rokem pojištění se rozumí 365 kalendářních dní.

8.1.5 Starobní důchod před dosažením důchodového věku

Tento druh důchodu je určen osobám, které v době před dosažením řádného důchodového věku ztratí zaměstnání a nejsou zabezpečeny příjmem z výdělečné činnosti.

Nárok na starobní důchod před dosažením důchodového věku vznikne pojištěnci, pokud splní tyto podmínky:

- získání potřebné doby
- dosažení potřebného věku a to:
 - a) alespoň o 3 roky nižšího, než je řádný důchodový věk, jde-li o osoby, jejichž řádný důchodový věk je nižší než 63 let
 - b) alespoň věku 60 let, jde-li o osoby, jejichž řádný důchodový věk je stanoven v rozmezí 63 – 65 let
 - c) alespoň věku o 5 let nižšího, než činí řádný důchodový věk, jde-li o osoby, jejichž řádný důchodový věk je vyšší než 65.

⁵² ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. *Příručka budoucího důchodce v roce 2010*. Praha: Česká správa sociálního zabezpečení, 2010. s. 5

Tento druh důchodu lze přiznat nejdříve ode dne podání žádosti o důchod, přičemž za den vzniku nároku se považuje den, od něhož je přiznán, a již nelze přiznat starobní důchod řádný. Tento důchod je sankciován. Výše procentní výměry důchodu se stanoví tak, že tato výše se snižuje za každých i započatých 90 dnů chybějících ode dne jeho přiznání do dosažení důchodového věku o:

- a) 0,9 % výpočtového základu za období prvních 360 kalendářních dnů
- b) 1,2 % výpočtového základu za období od 361. do 720. kalendářního dne
- c) 1,5 % výpočtového základu za období od 721. dne

Výše procentní výměry důchodu se pojištěnci, který po vzniku nároku na tento důchod vykonával výdělečnou činnost a nepobíral tento důchod, s přihlédnutím k nově získané době pojištění přepočte.

8.1.6 Přeměna invalidního důchodu na starobní důchod a jeho výše

Pojištěnci, který pobírá invalidní důchod a dosáhne věku 65 let zaniká nárok na tento invalidní důchod a tímto dnem mu vzniká nárok na starobní důchod ve výši dosud vypláceného invalidního důchodu. Česká správa sociálního zabezpečení poživatele o této změně informuje prostřednictvím vydaného rozhodnutí. Poživatel tohoto starobního důchodu však může požádat i o výpočet řádného starobního důchodu. V takovém případě mu bude náležet starobní důchod, pokud bude vyšší.

8.1.7 Invalidní důchody

V současné době máme pouze jednu dávku invalidity a to invalidní důchod. Rozlišujeme tři stupně invalidity. Výše tohoto důchodu je závislá od toho o jaký stupeň invalidity se jedná.

Nárok na invalidní důchod má pojištěnec, jestliže nedovrší věku 65 let a stal se

- a) invalidním v některém ze tří stupňů a získal potřebnou dobu pojištění, pokud nesplnil ke dni vzniku invalidity podmínky nároku na řádný starobní důchod, popřípadě, byl-li přiznán předčasný trvale krácený starobní důchod, pokud nedosáhl důchodového věku, nebo
- b) invalidním následkem pracovního úrazu. V tomto případě se podmínka potřebné doby pojištění nesleduje.

Pojištěnec je invalidní, jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu nastal pokles jeho pracovní schopnosti nejméně o 35 %. Stupně invalidity posuzuje lékař posudkové služby ČSSZ.⁵³

Pokles pracovní schopnosti a stupně invalidity

Pokles pracovní schopnosti	Stupeň invalidity
35% - 49%	I.
50% - 69%	II.
70% a více	III.

Tabulka č. 5 Pokles pracovní schopnosti a stupně invalidity

Potřebná doba pojištění činí u pojištěnce ve věku:

- a) do 20 let méně než jeden rok,
- b) od 20 let do 22 let jeden rok,
- c) od 22 let do 24 let dva roky,
- d) od 24 let do 26 let tři roky,
- e) od 26 let do 28 let čtyři roky a
- f) nad 28 let pět roků.⁵⁴

Potřebná doba pojištění se zjišťuje z období před vznikem invalidity. Jedná-li se o pojištěnce ve věku nad 28 let, tak z posledních 10 let před vznikem invalidity. V případě pojištěnce staršího 38 let se podmínka potřebné doby pojištění pro nárok na invalidní důchod považuje rovněž za splněnou, byla-li tato doba získána v období posledních 20 let před vznikem invalidity; potřebná doba pojištění činí přitom 10 roků. Podmínka potřebné doby pojištění se považuje za splněnou, byla-li získána v kterémkoliv období 10 roků po vzniku invalidity (u pojištěnce mladšího 24 let činí přitom potřebná doba pojištění dva roky).

⁵³ ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. *Sociální zabezpečení 2011*. Praha: Česká správa sociálního zabezpečení, 2011. s. 13

⁵⁴ ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. *Sociální zabezpečení 2011*. Praha: Česká správa sociálního zabezpečení, 2011. s. 13

Výše procentní výměry invalidního důchodu činí za každý celý rok doby pojištění:

- a) 0,5 % výpočtového základu měsíčně, jedná-li se o invalidní důchod pro invaliditu prvního stupně,
- b) 0,75 % výpočtového základu měsíčně, jedná-li se o invalidní důchod pro invaliditu druhého stupně,
- c) 1,5 % výpočtového základu měsíčně, jedná-li se o invalidní důchod pro invaliditu třetího stupně.⁵⁵

Dále ještě máme invalidní důchod tzv. „invalidní důchod z mládí“. Na tento důchod má nárok osoba, která dosáhla aspoň 18 let věku, má trvalý pobyt území České republiky, je invalidní ve třetím stupni, tato invalidita vznikla před dosažením 18 let věku a tato osoba nebyla účastna pojištění po potřebnou dobu. Procentní výměra invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně činí v těchto případech 45 % výpočtového základu. Pro účely stanovení výpočtového základu se za osobní vyměřovací základ považuje všeobecný vyměřovací základ, který o dva roky předchází roku přiznání tohoto invalidního důchodu, vynásobený příslušným koeficientem.

8.1.8 Pozůstalostní důchody

Na pozůstalostní důchod má nárok jak muž, tak žena. Jedná se dávku poskytovanou z důvodu úmrtí manžela nebo manželky. Nárok na vdovský nebo vdovecký důchod má vdova nebo vdovec po manželovi nebo manželce, který/á byl poživitelem starobního nebo invalidního důchodu nebo ke dni smrti splnil podmínku potřebné doby pojištění pro nárok na invalidní nebo na starobní důchod a nebo zemřel v důsledku pracovního úrazu.

Vdovský a vdovecký důchod náleží vždy jeden rok po úmrtí manžela nebo manželky. Po delší dobu tento důchod náleží jen v případě, že pozůstalý splňuje některou z těchto podmínek:

- péče o nezaopatřené dítě
- péče o dítě, které je závislé na péči jiné osoby ve stupni II (středně těžká závislost) nebo ve stupni III (těžká závislost) anebo ve stupni IV (úplná závislost)

⁵⁵ ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. *Sociální zabezpečení 2011*. Praha: Česká správa sociálního zabezpečení, 2011. s. 14

- osobě, která pečuje o svého rodiče nebo rodiče zemřelého manžela (manželky), který s ní žije v domácnosti a je závislý na péči jiné osoby ve stupni II (středně těžká závislost) nebo ve stupni III (těžká závislost) anebo ve stupni IV (úplná závislost)
- při invaliditě ve třetím stupni
- při dosažení věku alespoň o 4 roky nižšího než činí důchodový věk muže stejného data narození (jako má pozůstalá osoba) nebo při dosažení vlastního důchodového věku vdovy (vdovce)

Výše procentní výměry důchodu činí 50 % procentní výměry starobního nebo invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně, na který měl nebo by měl nárok zemřelý v době smrti.

Nárok na vdovský a vdovecký důchod zaniká uzavřením nového manželství.

Mezi pozůstalostní důchody dále ještě patří i sirotčí důchody. Tento důchod je poskytován nezaopatřenému dítěti při úmrtí rodiče nedéle však do 26 let. Nárok na sirotčí důchod má dítě po rodiči nebo osobě, která dítě převzala do péče nahrazující péči rodičů.

Aby dítě mělo nárok na tento důchod, tak i zemřelá osoby musela splnit určité podmínky a to: zemřelý musel být poživatel invalidního nebo starobního důchodu nebo ke dni smrti splnil podmínku potřebné doby pojištění pro nárok na invalidní důchod, nebo podmínky nároku na starobní důchod, anebo zemřel následkem pracovního úrazu respektive nemoci z povolání.

Za nezaopatřené dítě lze považovat:

- dítě do skončení povinné školní docházky
- dítě od skončení povinné školní docházky do dosáhnutí 26 let, jestliže se dítě soustavně připravuje na budoucí povolání, nebo se nemůže soustavně připravovat na budoucí povolání nebo vykonávat výdělečnou činnost pro nemoc nebo úraz, nebo z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu je neschopno vykonávat výdělečnou činnost.

Po skončení povinné školní docházky se do 18. roku věku považuje za nezaopatřené dítě také dítě, které je vedeno v evidenci úřadu práce jako uchazeč o zaměstnání a nemá nárok na podporu v nezaměstnanosti nebo podporu při rekvalifikaci. Za nezaopatřené dítě se naopak nepovažuje dítě, které je poživatelem invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně.

8.1.9 Souběh důchodu a zaměstnání

Poživatelé starobních a invalidních důchodů mohou pracovat bez omezení. Poživatelé předčasných starobních důchodů nesmí pracovat na území České republiky, pokud by jim jejich pracovní poměr založil účast na pojištění, tak by jim byla zastavena výplata důchodu po dobu trvání této výdělečné činnosti. Pokud by poživatel předčasného starobního důchodu pracoval na území členského státu Evropské unie anebo smluvní ciziny, tak může pracovat bez omezení. Jedinou výjimkou je mezinárodní smlouva se Svazovou republikou Jugoslávie, která je v současné době platná k Černé Hoře a Srbsku. V tomto případě je výdělečná činnost vykonávaná v Srbsku nebo v Černé Hoře považována za výdělečnou činnost vykonávanou v České republice.

8.2 Důchodové pojištění ve Slovenské republice

Důchodové pojištění ve Slovenské republice je součástí zákona číslo 461/2003 Z. z., o sociálním pojištění. Přijetím tohoto zákona dochází ve Slovenské republice k prohloubení pojistného principu a principu zásluhovosti a na druhou stranu dochází k oslabení principu solidarity a univerzality. Toto má za následek větší zodpovědnosti jednotlivců za svoji finanční situaci po dosažení důchodového věku.

Tento zákon se nevztahuje na příslušníky Policejního sboru, Slovenské informační služby, Národního bezpečnostního úřadu, Sboru vězeňské služby a justiční stráže, Železniční policie, celníků, příslušníků ozbrojených sil a profesionálních vojáků.

Sociální pojištění zahrnuje nemocenské pojištění, důchodové pojištění, úrazové pojištění, garanční pojištění jako pojištění pro případ platební neschopnosti zaměstnavatele a pojištění v nezaměstnanosti.

Důchodové pojištění zahrnuje:

- starobní pojištění jako pojištění na zabezpečení příjmu ve stáří a pro případ úmrtí
- invalidní pojištění jako pojištění pro případ poklesu schopnosti vykonávat výdělečnou

činnost v důsledku dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu pojištěnce a pro případ úmrtí.⁵⁶

Ze systému starobního pojištění se poskytují starobní a pozůstalostní důchody a ze systému invalidního důchodu se poskytují invalidní a pozůstalostní důchody.

Z důvodu demografické prognózy ve Slovenské republice vznikl od 1. 1. 2005 vznikl i tzv. 2. pilíř.

8.2.1 Účast na pojištění

Účast na pojištění lze rozdělit na:

- dobu povinného důchodového pojištění
- dobu dobrovolného důchodového pojištění – k tomuto pojištění se mohou přihlásit osoby, které dovršily 16 let věku, mají trvalý anebo povolený pobyt anebo povolený přechodný pobyt na území Slovenské republiky a podali přihlášku na důchodové pojištění
- dobu výkonu služby policisty, profesionálního vojáka a vojáka přípravné služby
- dobu pobírání invalidního důchodu po 31. 12. 2007 do dovršení důchodového věku anebo do přiznání předčasného starobního důchodu, jestliže invalidní důchod přiznala a vyplácí Sociální pojišťovna
- dobu, který byla získána před 1. 1. 2004 jako doba zaměstnání
- náhradní doba

8.2.2 Výpočet důchodu

Rozhodné období

Je období, z kterého se zjišťuje průměrný osobní mzdový bod. Od 1. 7. 2005 jsou rozhodným obdobím kalendářní roky od 1. 1. 1984 do kalendářního roku, který předchází kalendářnímu roku, v kterém byly splněny podmínky nároku na důchod. Např. jestliže pojištěnec splní podmínky nároku na starobní důchod v roce 2009, rozhodujícím obdobím budou kalendářní roky 1984 až 2008.

⁵⁶ ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. *Systémy sociálního zabezpečení v EU - Slovensko*. Praha: Národní pojištění, odborný měsíčník, č. 5/2006, Česká správa sociálního zabezpečení, 2006. s. 15

Podle právní úpravy, která platí od 1 .1. 2009 se z rozhodujícího období vylučuje

- doba, po kterou pojištěnec po celý kalendářní rok po 31. 12. 2007 pobíral invalidní důchod do dovršení důchodového věku anebo do přiznání předčasného starobního důchodu, jestliže invalidní důchod přiznala a vyplácí Sociální pojišťovna,
- doba, po kterou trvala celý kalendářní rok náhradní doba, doba studia a doba civilní služby, které byly získané před 1.1.2004 podle právních předpisů účinných před 1. 1. 2004, anebo
- doba důchodového pojištění, za které nelze určit osobní mzdový bod, jestliže toto období trvalo celý kalendářní rok
- Pokud v určeném rozhodném období není nejméně dvacet dva kalendářních roků, prodlužuje se toto období i před kalendářní rok 1984 tak, aby v něm bylo 22 kalendářních roků. Jestliže ani po tomto prodloužení není v rozhodném období 22 kalendářních roků, na výpočet osobního mzdového bodu se použije nižší počet kalendářních roků.

Osobní vyměřovací základ

Osobní vyměřovací základ je od 1. 1. 2004 úhrn vyměřovacích základů za kalendářní rok, z kterého bylo zaplacen pojištění na důchodové pojištění anebo z kterých se pojištění na důchodové pojištění považuje za zaplacené.

Osobní mzdový bod

Osobní mzdový bod se určuje za ten-který kalendářní rok rozhodujícího období a vypočítává se jako podíl osobního vyměřovacího základu dosáhnutého pojištěncem v příslušném kalendářním roce a všeobecného vyměřovacího základu za daný rok. Osobní mzdový bod se zaokrouhluje na čtyři desetinná místa nahoru.

Osobní mzdové body slouží i k výpočtu zvýšení starobního důchodu a předčasného starobního důchodu za období důchodového pojištění získané po vzniku nároku na tyto důchody.

Tento osobní mzdový bod je omezen a může mít nejvíce hodnotu 3.⁵⁷

⁵⁷ ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. *Slovenská sociální pojišťovna po reformě systému sociálního zabezpečení*. Praha: Národní pojištění, odborný měsíčník, č. 1/2005, Česká správa sociálního zabezpečení, 2005. s. 6

Průměrný osobní mzdový bod

Průměrný osobní bod spolu s obdobím důchodového pojištění a aktuální důchodovou hodnotou tvoří trojici základních veličin na výpočet důchodové dávky. Vypočítá se jako podíl součtu osobních mzdových bodů vypočítaných za jednotlivé kalendářní roky rozhodného období a počtu roků období důchodového pojištění. Tak získáme průměrný osobní mzdový bod za jeden rok. Průměrný osobní bod se zaokrouhluje stejně jako osobní mzdový bod a to na čtyři desetinná místa nahoru. Jestliže je průměrný osobní bod vyšší jak 3, tak se na hodnotu převyšujícího 3 nebere ohled. Jestliže je průměrný osobní mzdový bod nižší jak 1,25, tak se započítává v celé výši. Z hodnoty průměrného osobního mzdového bodu od 1,25 do 3 se započítává pouze 84 %. K průměrnému osobnímu mzdovému bodu se v hodnotě nižší jak 1,0 připočítá z rozdílu mezi hodnotu 1,0 a průměrným osobním mzdovým bodem 16 %. Hodnota průměrného osobního mzdového bodu se upravuje v závislosti na roku přiznání důchodu.⁵⁸

Výpočet důchodu

$POMB \times ODP \times ADH$

POMB.....průměrný osobní mzdový bod

ODP.....součet období důchodového pojištění získaného ke dni vzniku nároku na starobní důchod

ADH.....aktuální důchodová hodnota ke dni vzniku nároku na výplatu důchodu

⁵⁸ ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. *Slovenská sociální pojišťovna po reformě systému sociálního zabezpečení*. Praha: Národní pojištění, odborný měsíčník, č. 1/2005, Česká správa sociálního zabezpečení, 2005. s. 6 - 7

Příklad výpočtu starobního důchodu přiznaného v roce 2012

Rok	Všeobecný vyměřovací základ	Osobní vyměřovací základ	Náhradní doby	Osobní mzdový bod
1984	33 480	30 289		0,9047
1985	34 116	36 174		1,0604
1986	34 656	37 496		1,0820
1987	35 292	40 098		1,1362
1988	36 240	41 031		1,1323
1989	37 704	42 069		1,1158
1990	39 336	88 187		2,2419
1991	45 240	87 564		1,9356
1992	54 516	90 256		1,6556
1993	64 548	89 546	25	1,4079
1994	75 528	91 256		1,2083
1995	86 340	92 256		1,0686
1996	97 848	94 561		0,995
1997	110 712	96 725	25	0,8943
1998	120 036	100 569		0,8379
1999	128 736	124 561		0,9679
2000	137 160	135 822		0,9903
2001	148 380	156 987		1,0581
2002	162 132	125 698	60	0,8246
2003	172 380	125 789	90	0,8037
2004	189 900	145 629		0,7669
2005	207 288	125 698		0,6064
2006	225 132	136 459		0,6062
2007	241 752	145 987		0,6039
2008	261 384	167 890		0,6424
2009	8 934	7 598		0,8505

2010	8 934	7 641		0,8553
2011	9 228	9 089		0,9850

Tabulka č. 6 Příklad výpočtu starobního důchodu přiznaného v roce 2012

Všeobecný a osobní vyměřovací základ před lednem 2009 je uveden ve Slovenských korunách a po 31. 12. 2008 je uveden v eurech.

Průměrný osobní mzdový bod je v tomto případě 1,0432.

Aktuální důchodová hodnota pro rok 2012 činí 9,8182.

$1,0432 \times 40 \times 9,8182 = 409,70 \text{ €}$.

8.2.3 Výplata důchodu

Také ve Slovenské republice jsou důchody vypláceny buď v hotovosti nebo jsou poukazovány na účet příjemce důchodu anebo na účet jeho manžela, manželky. Tento způsob výplaty důchodu lze kdykoliv na žádost pojištěnce změnit. Nárok na jakýkoliv důchod nezaniká uplynutím času. Nárok na výplatu důchodu se promlčuje uplynutím třech roků ode dne, za který důchod náležel.

Sociální pojišťovna provádí výplatu důchodů do ciziny, a to i do států, se kterými nemá uzavřenou mezinárodní smlouvu o sociálním zabezpečení.

8.2.4 Starobní důchody

Starobní důchod je poskytován z důchodového pojištění a slouží k zajištění příjmu pojištěnci i během stáří. Nárok na starobní důchod vzniká občanovi, pokud přispíval na důchodové pojištění alespoň 15 let a dovršil důchodový věk. Slovenská republika od 1. 1. 2004 postupně prodlužuje důchodový věk u mužů a žen na 62 let. Tento důchodový věk se začal uplatňovat u mužů narozených v období od roku 1946 a u žen narozených v období od roku 1962. U některých žen i dříve, to závisí od počtu vychovaných dětí.

Podle právní úpravy, která platila do 31. 12. 2003 měla žena nárok na starobní důchod, jestliže dosáhla věku alespoň

- a) 53 roků a vychovala pět anebo více dětí,
- b) 54 roků a vychovala tři anebo čtyři děti,
- c) 55 roků a vychovala dvě děti,
- d) 56 roků a vychovala jedno dítě, anebo
- e) 57 roků,

Důchodový věk u mužů

měsíc	Rok	
	1944	1945
Leden	10/04	07/06
Únor	11/04	08/06
Březen	12/04	09/06
Duben	01/05	10/06
Květen	02/05	11/06
Červen	03/05	12/06
Červenec	04/05	01/07
Srpen	05/05	02/07
Září	06/05	03/07
Říjen	07/05	04/07
Listopad	08/05	05/07
Prosinec	09/05	06/07

Tabulka č. 7 Důchodový věk u mužů

Tabulka důchodového věku pro ženy

Rok nar.	Důch. věk dle zák. č. 100/88	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
1947	57	10/04	11/04	12/04	01/05	02/05	03/05	04/05	05/05	06/05	07/05	08/05	09/05
1948	57	07/06	08/06	09/06	10/06	11/06	12/06	01/07	02/07	03/07	04/07	05/07	06/07
	56	10/04	11/04	12/04	01/05	02/05	03/05	04/05	05/05	06/05	07/05	08/05	09/05
1949	57	04/08	05/08	06/08	07/08	08/08	09/08	10/08	11/08	12/08	01/09	02/09	03/09
	56	07/06	08/06	09/06	10/06	11/06	12/06	01/07	02/07	03/07	04/07	05/07	06/07
	55	10/04	11/04	12/04	01/05	02/05	03/05	04/05	05/05	06/05	07/05	08/05	09/05
1950	57	01/10	02/10	03/10	04/10	05/10	06/10	07/10	08/10	09/10	10/10	11/10	12/10
	56	04/08	05/08	06/08	07/08	08/08	09/08	10/08	11/08	12/08	01/09	02/09	03/09
	55	07/06	08/06	09/06	10/06	11/06	12/06	01/07	02/07	03/07	04/07	05/07	06/07
	54	10/04	11/04	12/04	01/05	02/05	03/05	04/05	05/05	06/05	07/05	08/05	09/05
1951	57	10/11	11/11	12/11	01/12	02/12	03/12	04/12	05/12	06/12	07/12	08/12	09/12
	56	01/10	02/10	03/10	04/10	05/10	06/10	07/10	08/10	09/10	10/10	11/10	12/10
	55	04/08	05/08	06/08	07/08	08/08	09/08	10/08	11/08	12/08	01/09	02/09	03/09
	54	07/06	08/06	09/06	10/06	11/06	12/06	01/07	02/07	03/07	04/07	05/07	06/07
	53	10/04	11/04	12/04	01/05	02/05	03/05	04/05	05/05	06/05	07/05	08/05	09/05
1952	57	07/13	08/13	09/13	10/13	11/13	12/13	01/14	02/14	03/14	04/14	05/14	06/14
	56	10/11	11/11	12/11	01/12	02/12	03/12	04/12	05/12	06/12	07/12	08/12	09/12
	55	01/10	02/10	03/10	04/10	05/10	06/10	07/10	08/10	09/10	10/10	11/10	12/10
	54	04/08	05/08	06/08	07/08	08/08	09/08	10/08	11/08	12/08	01/09	02/09	03/09
	53	07/06	08/06	09/06	10/06	11/06	12/06	01/07	02/07	03/07	04/07	05/07	06/07
1953	56	07/13	08/13	09/13	10/13	11/13	12/13	01/14	02/14	03/14	04/14	05/14	06/14
	55	10/11	11/11	12/11	01/12	02/12	03/12	04/12	05/12	06/12	07/12	08/12	09/12
	54	01/10	02/10	03/10	04/10	05/10	06/10	07/10	08/10	09/10	10/10	11/10	12/10
	53	04/08	05/08	06/08	07/08	08/08	09/08	10/08	11/08	12/08	01/09	02/09	03/09
1954	56	04/15	05/15	06/15	07/15	08/15	09/15	10/15	11/15	12/15	01/16	02/16	03/16
	55	07/13	08/13	09/13	10/13	11/13	12/13	01/14	02/14	03/14	04/14	05/14	06/14
	54	10/11	11/11	12/11	01/12	02/12	03/12	04/12	05/12	06/12	07/12	08/12	09/12
	53	01/10	02/10	03/10	04/10	05/10	06/10	07/10	08/10	09/10	10/10	11/10	12/10

1955	55	04/15	05/15	06/15	07/15	08/15	09/15	10/15	11/15	12/15	01/16	02/16	03/16
	54	07/13	08/13	09/13	10/13	11/13	12/13	01/14	02/14	03/14	04/14	05/14	06/14
	53	10/11	11/11	12/11	01/12	02/12	03/12	04/12	05/12	06/12	07/12	08/12	09/12
1956	55	01/17	02/17	03/17	04/17	05/17	06/17	07/17	08/17	09/17	10/17	11/17	12/17
	54	04/15	05/15	06/15	07/15	08/15	09/15	10/15	11/15	12/15	01/16	02/16	03/16
	53	07/13	08/13	09/13	10/13	11/13	12/13	01/14	02/14	03/14	04/14	05/14	06/14
1957	55	10/18	11/18	12/18	01/19	02/19	03/19	04/19	05/19	06/19	07/19	08/19	09/19
	54	01/17	02/17	03/17	04/17	05/17	06/17	07/17	08/17	09/17	10/17	11/17	12/17
	53	04/15	05/15	06/15	07/15	08/15	09/15	10/15	11/15	12/15	01/16	02/16	03/16
1958	54	10/18	11/18	12/18	01/19	02/19	03/19	04/19	05/19	06/19	07/19	08/19	09/19
	53	01/17	02/17	03/17	04/17	05/17	06/17	07/17	08/17	09/17	10/17	11/17	12/17
1959	54	07/20	08/20	09/20	10/20	11/20	12/20	01/21	02/21	03/21	04/21	05/21	06/21
	53	10/18	11/18	12/18	01/19	02/19	03/19	04/19	05/19	06/19	07/19	08/19	09/19
1960	53	07/20	08/20	09/20	10/20	11/20	12/20	01/21	02/21	03/21	04/21	05/21	06/21
1961	53	04/22	05/22	06/22	07/22	08/22	09/22	10/22	11/22	12/22	01/23	02/23	03/23

Tabulka č. 8 Tabulka důchodového věku pro ženy

I ve Slovenské republice se dá předpokládat, díky nepříznivému demografickému vývoji a odlivu poplatníků sociální pojišťovny, kteří postupně přestupují do 2. důchodového pilíře, že se důchodový věk bude ještě postupně zvyšovat.

Za den uplatnění nároku na starobní důchod a nároku na jeho výplatu se považuje den, kdy žadatel uplatnil žádost o starobní důchod.

8.2.5 Předčasný důchod

Nárok na předčasný důchod má pojištěnec, který není spořitel, jestliže:

- získal nejméně 15 let důchodového pojištění
- chybí mu nejvíce dva roky do dovršení důchodového věku
- suma předčasného důchodu starobního důchodu ke dni, od kterého požádal o přiznání, je vyšší jak 1,2 násobek sumy životního minima pro plnoletou fyzickou osobu

Nárok na předčasný důchod má pojištěnec, který je spořitel, jestliže:

- získal nejméně 15 let důchodového pojištění
- chybí mu nejvíce dva roky do dovršení důchodového věku
- suma předčasného důchodu starobního důchodu ke dni, od kterého požádal o přiznání, je vyšší jak 0,6 násobek sumy životního minima pro plnoletou fyzickou osobu

Suma předčasného důchodu

Období, do kterého spadá datum přiznání důchodu	Suma životního minima	Suma předčasného důchodu, od které vzniká nárok na předčasný důchod
1. 1. 2009 – 30. 6. 2009	178,92 EUR měsíčně	214,80 EUR měsíčně
1. 7. 2009 – 30. 6. 2010	185,19 EUR měsíčně	223,30 EUR měsíčně
1. 7. 2010 – 30. 6. 2011	185,38 EUR měsíčně	222,50 EUR měsíčně
1. 7. 2011 – 30. 6. 2012	189,83 EUR měsíčně	227,80 EUR měsíčně

Tabulka č. 9 Suma předčasného důchodu

Nárok na předčasný důchod vzniká nejdříve ode dne podání žádosti o předčasný starobní důchod. Žádost o předčasný důchod lze podat maximálně dvakrát v kalendářním roce. Předčasný důchod je finančně krácen a to 0,5 % za každých i započatých 30 dní.

8.2.6 Invalidní důchod

Pojištěnec je invalidní, jestliže pro dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav má pokles pracovní schopnosti vykonávat výdělečnou činnost o víc jak 40% v porovnání se zdravou fyzickou osobou. Plná invalidita vzniká v případě, když ztráta pracovní schopnosti je vyšší než 70% v porovnání se zdravou osobou.

Nárok na invalidní důchod má pojištěnec, který:

- je invalidní
- získal potřebný počet roků období důchodového pojištění a

- ke dni invalidity nesplnil podmínky nároku na starobní důchod nebo mu nebyl přiznaný předčasný starobní důchod.⁵⁹

Potřebný počet roků období důchodového pojištění:

- a) do 20 let méně jak jeden rok
- b) od 20 let do 24 let jeden rok,
- c) od 24 let do 28 let dva roky,
- d) od 28 let do 34 let 5 roků,
- e) od 34 let do 40 let 8 roků
- f) od 40 let do 45 let 10 roků a
- g) nad 45 let nejméně 15 roků

Potřebný počet roků se zjišťuje z celého období před vznikem invalidity bez ohledu na to, jaký věk pojištěnec ke dni vzniku invalidity dosáhl.

Potřebný počet roků se zjišťuje:

- z celého období před vznikem invalidity, v případě kdy se jedná o pojištěnce, která není starší 28 let
- z posledních deseti roků před vznikem invalidity, v případě kdy se jedná o pojištěnce staršího 28 let.

Potřebný počet roků se nezjišťuje u pojištěnce, který se stal invalidním z důvodu pracovního úrazu nebo nemoci z povolání nebo se stal invalidním v období, kdy byl nezaopatřeným dítětem.

Za určitých podmínek může vzniknout nárok i na tzv. invalidní důchod z mládí fyzické osobě, která se stala invalidní před dovršením věku, v kterém se zakončuje povinná školní docházka anebo v období, v kterém je dítě považováno za nezaopatřené dítě. Nárok na tento důchod vzniká nejdříve ode dne dovršení 18 let věku dítěte. Za určitých podmínek může vzniknout nárok na invalidní důchod i doktorandovi v denní formě doktorského studia.

Vznik a trvání invalidity posuzuje v rámci dávkové komise posudkový lékař sociálního pojištění.

⁵⁹ ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. *Sociální pojištění v EU – Slovensko*. Praha: Národní pojištění, odborný měsíčník, č. 1/2012, Česká správa sociálního zabezpečení, 2012. s. 16

8.2.7 Pozůstalostní důchody

Nárok na vdovský a vdovecký důchod má vdova a vdovec po manželovi/manželce, který/á

- ke dni smrti pobíral starobní důchod, předčasný starobní důchod anebo invalidní důchod
- ke dni smrti splnil podmínky nároku na starobní důchod anebo
- ke dni smrti získal počet roků důchodového pojištění potřebných na vznik nároku na invalidní důchod anebo
- zemřel v důsledku pracovního úrazu anebo nemoci z povolání.⁶⁰

Nárok na výplatu vdovského důchodu má žena po dobu jednoho roku od smrti manžela. Po uplynutí této doby zaniká nárok na výplatu důchodu. Po uplynutí jednoho roku má žena nárok na výplatu za určitých podmínek. A to:

- péče alespoň o jedno nezaopatřené dítě, která má po zemřelém rodiči nárok na sirotčí důchod anebo bylo v rodině zemřelého vychovááno,
- je invalidní z důvodu poklesu schopnosti vykonávat výdělečnou činnost o více jak 70 %,
- vychovala alespoň 3 děti
- dovršila věk 52 roků a vychovala 2 děti
- dovršila důchodový věk

Výše důchodu je 60 % starobního nebo invalidního důchodu, na který měl nebo by měl nárok zemřelý v době smrti.

Nárok na vdovský a vdovecký důchod zaniká uzavřením nového manželství.

Nárok na sirotčí důchod má nezaopatřené dítě po zemřelém rodiči anebo osvojiteli, který:

- ke dni smrti pobíral starobní důchod, předčasný starobní důchod anebo invalidní důchod
- ke dni smrti splnil podmínky nároku na starobní důchod anebo
- ke dni smrti získal počet roků důchodového pojištění potřebných na vznik nároku na invalidní důchod anebo
- zemřel v důsledku pracovního úrazu anebo nemoci z povolání.⁶¹

⁶⁰ ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. *Sociální pojištění v EU – Slovensko*. Praha: Národní pojištění, odborný měsíčník, č. 12/2011, Česká správa sociálního pojištění, 2011. s. 13

⁶¹ ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. *Sociální pojištění v EU – Slovensko*. Praha: Národní pojištění, odborný měsíčník, č. 12/2011, Česká správa sociálního pojištění, 2011. s. 14

Nezaopatřené dítě nemá nárok na sirotčí důchod po pěstounovi anebo jeho manželovi. Výše sirotčího důchodu je 40 % starobního nebo invalidního důchodu, na který měl nebo by měl nárok zemřelý v době smrti. Nárok na sirotčí důchod zaniká dovršením 26 let věku.

Za nezaopatřené dítě lze považovat:

- dítě do ukončení povinné školní docházky
- dítě od ukončení povinné školní docházky do dosáhnutí 26 let věku, pokud se soustavně připravuje na povolání nebo se nemůže soustavně připravovat na povolání ani vykonávat výdělečnou činnost z důvodu nemoci anebo stavu, který si vyžaduje osobní péči anebo je neschopné soustavně se připravovat na povolání anebo vykonávat výdělečnou činnost pro svůj dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav

Za nezaopatřené dítě nelze považovat:

- dítě, které se sice soustavně studiem připravuje na povolání, ale už získalo vysokoškolské vzdělání druhého stupně a byl mu přiznaný akademická titul, anebo je poživatelem invalidního důchodu z poklesu schopnosti vykonávat výdělečnou činnost o víc jak 70 %.

8.2.8 Souběh důchodu a zaměstnání

Poživatelé starobních a invalidních důchodů mohou pracovat bez omezení. Poživatelé předčasných starobních důchodů nemohou pracovat na území Slovenské republiky, členských států Evropské unie a ani na území smluvních států. Tito poživatelé důchodu mohou pracovat pouze, pokud jim jejich zaměstnání nezaloží účast na pojištění.

8.3 Srovnání systémů

Oba státy z důvodu demografického vývoje a nedostatku finančních prostředků postupně navyšují důchodový věk. Česká republika oproti Slovenské republice navyšuje více. Občané České republiky mají nárok na starobní důchod v roce 2012 až po získání 28 letech doby pojištění a po roce 2018 to bude až po získání 35 letech doby pojištění. Občané Slovenské republiky získávají nárok na starobní důchod po odpracování pouhých 15 let. Což se dá konstatovat, že je to jedna z nejkratších dob v rámci států Evropské unie.

V obou státech je nutné k této době pojištění dále splnit i výši důchodového věku. U obou systémů je možné odejít do předčasného důchodu. V České republice může jít občan o 3 roky dříve a za určitých podmínek až o 5 let dříve do důchodu a občan Slovenské republiky může jít pouze o 2 roky dříve do předčasného důchodu. Ale na druhou stranu ve Slovenské republice je horní hranice důchodového věku u mužů i u žen 62 let, kdežto v České republice nemá důchodový věk stanovenou maximální hranice a neustále se tato hranice navyšuje. Dalším rozdílem je, že nárok na předčasný důchod občana ve Slovenské republice je dán životním minimem. V obou státech je tento důchod finančně penalizován.

Srovnání důchodového věku

Důchodový věk žen, které vychovaly 2 děti

Datum narození	V České republice	Ve Slovenské republice
3. 4. 1958	3. 6. 2019	3. 4. 2020
3. 4. 1960	3. 6. 2022	3. 4. 2022
3. 4. 1970	3. 6. 2036	3. 4. 2032
3. 4. 1980	3. 10. 2047	3. 4. 2042

Tabulka č. 10 Důchodový věk žen, které vychovaly 2 děti

Důchodový věk mužů

Datum narození	V České republice	Ve Slovenské republice
6. 10. 1950	6. 10. 2012	6. 10. 2012
6. 10. 1960	6. 10. 2024	6. 10. 2022
6. 10. 1970	6. 10. 2036	6. 10. 2032
6. 10. 1980	6. 10. 2048	6. 10. 2042

Tabulka č. 11 Důchodový věk mužů

Také v obou státech je zvýhodňován ten občan, který pracuje i nadále po nároku bez přiznání výplaty důchodu. V České republice toto zvýhodnění představuje 1,5 %

za každých odpracovaných 90 kalendářních dní a ve Slovenské republice představuje 0,5 % za každých i započatých 30 dní.

Výpočet důchodů v obou systémech je velmi složitý. V České republice existuje tzv. minimální důchod. Slovenská republika minimální důchod nemá. Ani jeden ze systémů neomezuje maximální výši důchodu. Další rozdíl, který u všech druhů důchodů je, že náhradní doby jako je nezaměstnanost a studium na střední a vysoké škole se ve Slovenské republice započítává na výpočet důchodu pouze do konce roku 2003, ale zase na druhou stranu se od 1. 1. 2004 prodloužila náhradní doba péče z důvodu péče o dítě až do 6 let věku dítěte. V České republice se započítává péče o dítě pouze do 4 let věku dítěte. Dále se do doby pojištění v České republice započítává studium na střední a vysoké škole do konce roku 2009 a dále evidence nezaměstnaných úřadu práce jako uchazeči o zaměstnání. Tyto doby se nezapočítávají plně, ale jejich zápočet je zákonem o důchodovém pojištění omezen.

U invalidních důchodů je rozdíl v tom, že systém ve Slovenské republice je benevolentnější k potřebné době pojištění. Systém v České republice rozlišuje tři stupně invalidity, což se odráží ve výpočtu důchodu. Systém ve Slovenské republice zná pojem jen invalidní důchod, ale tak jako v České republice, tak i ve Slovenské republice má na výpočet důchodu vliv procentuální pokles schopnosti vykonávat výdělečnou činnost. Dále slovenský systém při výpočtu tohoto důchodu bere v potaz, zda invalidita vznikla v důsledku stavu, který si pojištěnec způsobil sám požitím alkoholu anebo jiných návykových látek. Výpočet tohoto důchodu se potom ještě následně krátí na polovinu.

Základní podmínka nároku na pozůstalostní důchod je téměř autentická. Rozdíl je v podmínkách, které musí splnit vdova nebo vdovec po uplynutí jednoho roku od úmrtí manžela, manželky, aby měl nárok na výplatu pozůstalostního důchodu. Další rozdíl je, že vdova nebo vdovec ve Slovenské republice má nárok na 60 % z důchodu po zemřelém, kdežto vdova nebo vdovec v České republice má nárok na 50 % z důchodu po zemřelém. U sirotčích důchodů jsou podmínky nároku na výplatu důchodu i podmínky nezaopatřenosti dítěte totožné.

Další rozdíl mezi „českým a slovenským“ důchodcem je ten, že český důchodce, který je poživatel předčasně starobního důchodu sice nemůže pracovat na území České republiky, ale na území členských států Evropské unie a smluvní ciziny /mimo států Srbska a Černé

Hory/ může pracovat bez omezení a po celou dobu této výdělečné činnosti mu náleží výplata tohoto důchodu. Na rozdíl od něj slovenský důchodce, který je poživatelem předčasně starobního důchodu nemůže pracovat na území Slovenské republiky, ale ani na území členských států a smluvní ciziny.

Srovnání průměrné výše starobních důchodů v České republice a ve Slovenské republice od roku 1991 do roku 2010⁶²

Rok	Slovenská republika	Česká republika
1991	2 025	2 108
1992	2 129	2 283
1993	2 532	2 824
1994	3 049	3 388
1995	3 320	3 797
1996	3 727	4 610
1997	4 124	5 148
1998	4 490	5 576
1999	4 878	5 910
2000	5 382	6 292
2001	5 782	6 808
2002	6 105	6 833
2003	6 503	7 075
2004	7 046	7 270
2005	7 713	7 744
2006	8 226	8 187
2007	8 885	8 747
2008	9 431	9 638
2009	339,73	10 045
2010	352,54	10 123

Tabulka č. 12 Srovnání průměrné výše starobních důchodů v České republice a ve Slovenské republice od roku 1991 do roku 2010

Průměrná výše starobního důchodu k 31.12. ve Slovenské (do roku 2008 v Sk, od roku 2009 v €) a v České republice (v Kč)

⁶² Zdroj: *Výše důchodu od roku 1989*. [online]. Poslední revize 28. 2. 2012. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/dyngrafy.nsf/graf/cr_od_roku_1989_duchod.

Vztah průměrné výšky vypláceného starobního solo dochodku a průměrné měsáčné mzdy. [online]. Poslední revize 28. 2. 2012. Dostupné z:

<http://www.socpoist.sk/vztah-priemernej-vysky-vyplacaneho-starobneho-solo-dochodku-k-3112--a-priemernej-mesacnej-mzdy-v-hospodarstve-sr/3166s>.

Důchodová statistika. [online]. Poslední revize 28. 2. 2012. Dostupné z:

<http://www.cssz.cz/cz/o-cssz/informace/statistiky/duchodova-statistika/>.

9 ČESKÁ REPUBLIKA, SLOVENSKÁ REPUBLIKA A EVROPSKÁ UNIE

Česká republika i Slovenská republika vstoupily současně do Evropské unie a to 1. 5. 2004. Vstup obou států nepřinesl žádné změny v sociálním systému, ale přinesl změny pro občany členských států Evropské unie, ale i pro úřady a instituce. Vstupem do Evropské unie jsou tyto státy povinny se muset řídit koordinačními nařízeními. Mezi tyto koordinační nařízení patří Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) číslo 883/2004, o koordinaci systémů sociálního zabezpečení a prováděcí nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) číslo 987/2009, která od 1. 5. 2010 nahrazují Nařízení Rady (EHS) číslo 1408/71 a Nařízení Rady (EHS) číslo 574/72. Tyto nařízení se opírají o základní právo evropských občanů a právo na svobodu pohybu osob. Úkolem těchto je zajistit, aby i osoby, které migrují v rámci členských států Evropské unie měly nárok na dávky.⁶³

Nařízení, ale nenahrazují různé národní systémy sociálního zabezpečení. Tyto nařízení se týkají dávek v nemoci a mateřství, dávek v invaliditě, dávek ve stáří, dávek pozůstalých, dávek při pracovních úrazech a nemocích z povolání, pohřebného, dávek v nezaměstnanosti a rodinných dávek. Úkolem koordinačních nařízení je, aby zabránily tomu, že veškeré náklady na důchodové dávky nese jen stát, kde má občan trvalé bydliště a přitom během svého života pracoval ve více státech.

Koordinační nařízení jsou založeny na 4 základních principech:

1. Princip rovného zacházení – migrující osoby na území členských států mají stejné povinnosti a stejné výhody jako státní příslušníci dotyčného státu. Tento princip zakazuje jakoukoliv diskriminaci a to ať již přímou či nepřímou.
2. Princip aplikace právního řádu jediného státu – zajišťuje, že migrující osoba nemůže podléhat právním předpisům více osob nebo naopak, že by nebyla pojištěna v žádném členském státě. Základním pravidlem je, že příslušný je stát dle místa výkonu výdělečné činnosti bez ohledu na místo bydliště migrující osoby.
3. Princip sčítání dob pojištění – zajišťuje, aby u migrujících osob bylo pro přiznání dávek přihlédnuto i k dobám získaným v jiných členských státech. Každý členský stát má povinnost

⁶³ ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. *Příručka budoucího důchodce v roce 2010*. Praha: Česká správa sociálního zabezpečení, 2010. s. 30

zabývat se žádostí o dávku a zjistit, zda má žadatel od něj nárok na tuto dávku. Sčítají se i doby pojištění získané v členském státě před jeho vstupem do Evropské unie.

4. Princip zachování nabytých práv – zajišťuje výplatu dávek migrujícím osobám nejen ve státě, kde osoba získala na dávky nárok, ale do kteréhokoli členského státu.⁶⁴

Podmínky nároku na důchod jsou v členských zemích Evropské unie rozdílné. Proto vznikly tzv. koordinační nařízení jejichž úkolem je zajistit, aby osoby, které se rozhodly odejít pracovat do jiného členského státu, nebyly poškozeny na svých důchodových právech. Důchodový věk je ve všech zemích Evropské unie rozdílný. Proto jen pro srovnání uvádím i důchodový věk v ostatních státech Evropské unie.

⁶⁴ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Sociální zabezpečení osob migrujících v rámci Evropské unie*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2009. s. 8 - 12

Důchodový věk v členských státech Evropské unie⁶⁵

ZEMĚ	NORMÁLNÍ		MINIMÁLNÍ	
	MUŽI	ŽENY	MUŽI	ŽENY
Belgie	65	61-65	60	60
Bulharsko	60	63		
Dánsko	65-67	62-67	55	55
Estonsko	63	60-63	60	57-60
Finsko	65	65	60	60
Francie	60	60		
Island	67	67		
Irsko	65	65		
Itálie	65	60		
Kypr	65	65	63	63
Lichtenštejnsko	65	62	60	60
Maďarsko	62	62	59	59
Malta	61-65	60		
Litva	62,5	60		
Lotyšsko	62	62	60	60
Lucembursko	65	65	57-60	57-60
Německo	65-67	65-67	60-63	60-63
Nizozemsko	65	65		
Norsko	67	67	62	62
Polsko	65	60		55
Portugalsko	65	65	55	55
Rakousko	65	60	60	55
Rumunsko	65	60		
Řecko	65	60	60	55
Slovensko	62	62	60	60
Slovinsko	64-65	55-61		
Španělsko	65	65	60	60
Švédsko	65	65	61	61
Švýcarsko	65	64		
Velká Británie	65	60-65		

Tabulka č. 13 Důchodový věk v členských státech Evropské unie

⁶⁵ Zdroj: *Důchodový věk ve státech EU*. [online]. Poslední revize 28. 2. 2012. Dostupné z: <http://www.cssz.cz/cz/evropska-unie/duchodove-pojisteni/duchodovy-vek-ve-statech-eu.htm>.

10 DOBY POJIŠTĚNÍ ZÍSKANÉ PŘED ROZDĚLENÍM REPUBLIKY

Z důvodu rozdělení České a Slovenské Federativní republiky uzavřela Česká republika a Slovenská republika Smlouvu o sociálním zabezpečení, v které článek 20 řeší pravidlo zápočtu dob pojištění získaných před rozdělením republiky. Podle tohoto článku se doby pojištění získané před dnem rozdělení České a Slovenské Federativní republiky považují za dobu pojištění toho státu, na území kterého bylo sídlo zaměstnavatele ke dni rozdělení republiky a nebo naposledy před tímto dnem. Sídlem zaměstnavatele se rozumí adresa, který byla zapsána v obchodním rejstříku. Jestliže pojištěnec neměl k 31. 12. 1992 anebo naposledy před tímto dnem zaměstnavatele se sídlem na území České a Slovenské federativní republiky, nebo sídlo zaměstnavatele nebylo v evidenci obchodního rejstříku, nebo měl pojištěnec zaměstnavatele k 31. 12. 1992 se sídlem v České republice i ve Slovenské republice, tak doby pojištění se považují za doby pojištění toho státu, ve kterém měl pojištěnec k 31. 12. 1992 nebo naposledy před tímto dnem trvalý pobyt. Tento postup zůstává v platnosti i po 1. 5. 2004, kdy se oba státy staly členskými státy Evropské unie. To znamená, že u pojištěnce, který měl celý život trvalý pobyt v České republice, ale jeho zaměstnavatel měl k 31. 12. 1992 nebo naposledy před tímto dnem sídlo na Slovensku, tak doby pojištění získané před rozdělením republiky se budou považovat za slovenské doby pojištění a naopak.⁶⁶

Na základě článku 23 Správního ujednání ke Smlouvě o sociálním zabezpečení byly zaměstnavatelé vyzváni okresními správami sociálního zabezpečení, aby ke dni 31. 12. 1992 provedli označení všech evidenčních listů zkratkou „ČR“ nebo „SR“, a to dle toho, na kterém území státu měl zaměstnavatel pojištěnce sídlo. Toto označení sloužilo a slouží i nadále k určení, která strana bude důchod přiznávat či český nositel pojištění nebo slovenský. Tak došlo k tomu, že Smlouva rozdělila tehdejší i budoucí důchodce dle jejich příslušnosti posledního dne společné republiky.

Toto rozdělení považují za nespravedlivé hlavně Češi, jelikož slovenské důchody byly až do přijetí nového zákona v roce 2004 podstatně nižší než české důchody. Česká republika

⁶⁶ ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. *Bilaterální smlouvy o sociálním zabezpečení po vstupu České republiky do Evropské unie*. Praha: Národní pojištění, odborný měsíčník, č. 12/2004, Česká správa sociálního zabezpečení, 2012. s. 20 - 21

se snažila takto postiženým občanům tento hendikep odstranit dorovnáním nižších slovenských důchodů. Toto dorovnání nebylo i přes snahy v minulosti nikdy uzákoněno. Tuto situaci českých důchodců, kteří pobírali důchody ze Slovenska, se snažil řešit návrh novely zákona o důchodovém pojištění, který ale nebyl přijat. Dle tohoto návrhu se měl slovenský důchod převádět na český důchod a mělo tak dojít k navýšení slovenských důchodů, které pobírali občané České republiky na úroveň českých důchodů. Toto navýšení důchodů se mělo týkat občanů, kteří k 1. 1. 1993 odpracovali ve Slovenské republice nejméně 25 let. Jednalo se o dorovnání jednorázové, které by se posuzovalo na základě individuální žádosti. Ke schválení tohoto návrhu nedošlo a tak dorovnání těchto důchodů bylo jen ojedinělé. Na základě mimořádného opatření ministra práce a sociálního zabezpečení mohla Česká správa sociálního zabezpečení převzít výplatu slovenského důchodu a klientovi následně vyplácet důchod ve výši, na kterou by měl nárok, pokud by Česká správa sociálního zabezpečení byla příslušná k hodnocení doby pojištění. Podmínky dorovnání slovenských důchodů, ale nesplňovali všichni občané s těmito nízkými důchody a tak se někteří obrátili na Ústavní soud. Ten připustil, že čeští občané nesmějí být znevýhodněni, neboť se během existence společného státu podíleli na jednotném československém důchodovém zabezpečení a tudíž mají právo na zabezpečení ve stáří.

Dále se tímto případem zabýval i Soudní dvůr EU, který rozhodl, že pokud nechce Ministerstvo práce a sociálních věcí dorovnávat důchody i občanům ostatních států, tak musí zrušit dosavadní úpravu k dorovnávání nižších slovenských důchodů. Ve svém vyjádření Soudní dvůr uvádí, že je nutné napravit diskriminaci mezi českými a ostatními evropskými občany tím, že se nadále žádné dorovnání nebude poskytovat, a to ani občanům České republiky. Pokud by se musely důchody dorovnávat všem, tak by Česká republika musela bez ohledu občanství poskytovat vyrovnávací příspěvek ke všem nižším slovenským důchodům za doby odpracované v bývalém Československu. Pokud ale bylo dorovnání důchodů někomu již přiznáno, bude mu zachováno po dobu, po kterou bude mít nárok na důchod, ke kterému bylo dorovnání přiznáno.

V současnosti, ale proběhlo další soudní řízení u Ústavního soudu, který zrušil rozhodnutí nižších soudů i rozhodnutí České správy sociálního zabezpečení, která bude muset znovu rozhodnout a bude muset doplatit rozdíl mezi slovenským a českým důchodem žalujícího důchodce. Ústavní soud zdůraznil, že dorovnávat důchody je povinností a konstatoval, že Evropský soud překročil své kompetence.

Jak je vidět, tak každý soud má na tuto problematiku jiný názor. Jedni to přirovnávají k diskriminaci a druzí tvrdí, že je povinností státu tyto důchody dorovnávat.

Nejznámější případy se týkají zaměstnavatele Československé státní dráhy a to Správa služeb přepravních – KPT Olomouc, Litoměřice a Stod. Tyto správy měly bohužel k rozdělení republiky sídlo na území Slovenské republiky Klementova 8, Bratislava. Z tohoto důvodu je k výplatě důchodů u zaměstnanců, kteří zde byly zaměstnáni k 31. 12. 1992 nebo naposledy před tímto dnem příslušná Sociální pojišťovna.

10.1 Dílčí důchody

Dílčí důchody jsou přiznávány osobám, které splní podmínku potřebné doby pojištění pouze s přihlédnutím k dobám pojištění (respektive bydlení) získáním v jiných členských státech. Získá-li tato osoba v jiném státě dobu pojištění kratší jak jeden rok, nenáleží mu z tohoto státu důchod, protože takto krátká doba nestačí pro vznik nároku na důchod. Tato krátká doba mu bude přičtena k době pojištění ve státě, kde získá víc jak jeden rok pojištění. Započít dobu pojištění v jiném členském státě lze pouze na základě potvrzení nositele sociálního pojištění toho státu. Žádost o důchod tyto lidé podávají pouze v jednom státě, a to tam, kde mají trvalé bydliště nebo ve státě posledního zaměstnání. Datum, kdy byla žádost o důchod sepsána v jednom státě, se považuje za datum podání žádosti i v ostatních členských státech. Jelikož není ve všech státech Evropské unie jednotný důchodový věk, tak žadatel může požádat o odklad přiznání starobního důchodu z jiného členského státu. Kromě dílčích důchodů máme ještě tzv. plný – solo důchod. Tento důchod se přiznává v případě, kdy pojištěnec splní dobu pojištění bez přihlédnutí k dobám pojištění získané v jiných členských státech a výše tohoto důchodu je vyšší než výše dílčího důchodu.⁶⁷

Ke komunikaci mezi jednotlivými členskými státy Evropské unie se používají tzv. Evropské formuláře. Tyto formuláře zjednodušují komunikaci mezi nositeli pojištění členských států. Řízení o přiznání důchodu se zahraničním prvkem je časově a administrativně náročné a proto je nutné, aby žadatel poskytl všechny nezbytné informace a doklady, které má o svém zaměstnání v jiných státech k dispozici.

Všechny instituce, které se podílejí na přiznání důchodu během celého důchodového pojištění průběžně komunikují a sdělují si potřebné informace. O podmínkách nároku

⁶⁷ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Sociální zabezpečení osob migrujících v rámci Evropské unie*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2009. s. 27 - 29

na důchodové dávky se musí každý občan informovat u příslušné instituce v daném státě. Důchody jsou potom vypláceny do toho členského státu Evropské unie, který si žadatel určí.

Z důvodu, že je přiznání o důchod velmi časově a administrativně náročné, tak se Česká správa sociálního zabezpečení a Sociální pojišťovna dohodly dle protokolu ze dne 23. dubna 2004, že pro zjednodušení a urychlení řízení mezi nimi zachovají způsob při řízení o dávkách důchodového pojištění. Týká se to případů, kdy se bude jednat o žadatele pojištěného pouze v českém a slovenském systému. To znamená, že si nositelé pojištění budou i nadále vzájemně uznávat doklady vystavené příslušnými orgány za účelem uplatnění nároku na dávku. Tímto postupem, ale nedojde k omezení práv osob z Koordinačních nařízení.⁶⁸

10.2 Výpočet dílčího důchodu

Při výpočtu dílčího důchodu se nejprve vypočítá částka důchodu, která by žadateli náležela, pokud by veškeré doby pojištění získal jen v jednom státě. Do této tzv. teoretické výše důchodu jsou zahrnuty doby pojištění získané ve všech důchodových systémech států. Teoretickou část důchodu vypočítává každý stát sám. Následně se provádí snížení teoretické výše důchodu tak, aby výsledný tzv. dílčí důchod odpovídal době pojištění získané jen v jednom státě. Toto snížení odpovídá poměru dob pojištění získaným v jednom státě k celkové době pojištění získané v ostatních státech.

$$\text{Dílčí důchod} = \text{teoretická výše} \times \frac{\text{Doba pojištění získaná v jednom státě}}{\text{Celková doba pojištění ve všech státech}}$$

⁶⁸ ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. *Sociální zabezpečení osob migrujících mezi ČR a SR*. Praha: Národní pojištění, odborný měsíčník, č. 6/2004, Česká správa sociálního zabezpečení, 2012. s. 33

Příklad výpočtu dílčího starobního důchodu přiznaného v roce 2012:

V České republice získal pojištěnec celkem 4964 dní dob pojištění.

Ve Slovenské republice získal pojištěnec celkem 10 927 dní dob pojištění.

Celkem získal pojištěnec 15891 dní dob pojištění.

Teoretická výše důchodu činí 10 430.

$$10\,430 \times \frac{4\,964}{15\,891} = 3\,259,- \text{ Kč měsíčně}$$

Dílčení podléhá i základní výměra důchodu a to:

$$2\,270 \times \frac{4\,964}{15\,891} = 703,- \text{ Kč měsíčně}$$

Celková výše důchodu tedy činí 3 962,- Kč měsíčně.

Výše dílčího důchodu je založena na poměru dob pojištění získaných v jednom státě k celkové době pojištění ve všech členských státech. Výše těchto dílčích důchodů je nízká, ale důchodci na druhou stranu zase pobírají tyto dílčí důchody z více států.

Důchody jsou potom vypláceny všemi státy, které je přiznaly a jsou vypláceny dle právních předpisů těchto států.

ZÁVĚR

Ve své diplomové práci jsem se zabývala srovnáním dvou systémů důchodového zabezpečení a to v České a Slovenské republice.

Rok 2012 se stal Evropským rokem aktivního stárnutí a mezigenerační solidarity, z čehož je zřejmé, že všechny evropské státy řeší stárnutí populace a snaží se o aktivní přístup ke stáří. Stárnutí populace je bráno jako sociální a hlavně ekonomický problém. Ve všech státech je snaha o mezigenerační solidaritu a zachování zdraví a kvality života ve vyšším věku. Velkou hrozbu představuje, že lidé budou stále větší část života prožívat ve stáří.

Během svého života by se všichni lidé měli připravovat na tu část života, kterou budou prožívat v důchodě. Mimo jiné bude také nutné, aby se lidé neustále vzdělávali alespoň v rámci celoživotního vzdělávání a to z důvodu, že stupeň a úroveň vzdělávání, které absolvovali v mládí, nebude odpovídat budoucím požadavkům. Bude nutné, aby se nevzdělávali pouze dospělí lidé, ale i lidé, kteří dosáhnou důchodového věku a to z důvodu, aby byli i nadále schopni reagovat na společenské změny a zbytek svého života prožít kvalitně.

Srovnávat důchodové systémy dvou států je velmi problematické. Důchodové systémy jsou součástí sociální politiky států a vychází z historie a z ekonomiky států, dlouholetých tradic, ale jsou také ovlivněny zvyklostmi a chováním občanů daného státu. Na vývoj důchodových systémů mají vliv i demografické změny, které zahrnují prodlužující se délku života, ale i nízkou porodnost, která má za následek postupný úbytek obyvatel a stárnutí populace. Všechny tyto vyjmenované změny mají za následek zvyšování výdajů státu, což nutně musí vést ke změnám v systémech důchodového zabezpečení. Odlišné důchodové systémy mají i státy, které mají velmi podobnou životní úroveň. Česká a Slovenská republika měla velice podobnou historii, ekonomiku i životní úroveň až do 31. 12. 1992, kdy došlo k rozdělení společného státu na dva samostatné státy a sociální politika těchto států se začala rozcházet a ubírat jiným směrem. Česká i Slovenská republika se v 90. letech snažila o vytvoření samostatné veřejné instituce, která by zajišťovala nemocenské a důchodové pojištění. Oddělit financování důchodového pojištění od státního rozpočtu se podařilo jen Slovenské republice. Česká republika, jako jeden z prvních států střední a východní Evropy přijala

reformní zákon číslo 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, který platil již od roku 1996. Ve Slovenské republice se to podařilo až od roku 2004, kdy byl přijat zákon číslo 461/2003 Z. z., o sociálním pojištění. Slovenská republika zavedla i druhý pilíř důchodového pojištění, který je zde platný již od 1. 1. 2005. Česká republika zavádí druhý pilíř důchodového pojištění až od 1. 1. 2013. Rozhodnutí o vstoupení do tohoto druhého pilíře bude jen na samotných občanech. Pokud se rozhodnou vstoupit, tak toto své rozhodnutí již nebudou moci vzít zpět. Lidé starší 35 let se budou muset rozhodnout do 1. 7. 2013 a mladší lidé do konce roku, ve kterém dosáhnou 35 let.

Problematika důchodových systémů těchto států je velmi rozsáhlá a komplikovaná a tak jsem se snažila popsat znaky obou systémů, které jsou nejvíce charakteristické.

Velkým problémem důchodového pojištění je velký rozsah náhradních dob pojištění, které v současné době platí v České republice. Tyto náhradní doby pokrývají celou populaci bez ohledu na jejich ekonomické aktivity. V České republice se jedná o jakousi solidaritu ekonomicky aktivních osob s těmi, kteří nejsou ekonomicky aktivní. Tato solidarita pomáhá občanům, kteří v určitém období neodvádějí sociální pojištění, začlenit se do důchodového systému, což těmto lidem zaručuje alespoň určitou výši důchodu a zabraňuje sociálnímu vyloučení. Toto ale může mít za následek, že tito lidé budou ztrácet motivaci pracovat. Slovenská republika tyto náhradní doby z větší části omezila a jako náhradu za to, že tyto doby nezapočítává svým budoucím důchodcům do důchodu snížila, počet doby potřebné pojištění na nárok na důchod.

Oba státy mají ve své právní úpravě možnost odchodu do předčasného důchodu. Tuto možnost využívá velký počet klientů i přesto, že tento druh důchodu je finančně krácen. Ale zase na druhou stranu v obou zemích je velký počet důchodců, kteří pobírají starobní důchod a přitom i nadále pracují. Je tedy těžké jednoznačně říct, že lidé, kteří se blíží k věku šedesáti let již nejsou schopni dále pracovat. Je to velice individuální a je to závislé na profesi, kterou člověk vykonává. Odchodu do předčasného důchodu využívají hlavně občané, kteří jsou dlouhodobě nezaměstnaní nebo mají velmi nízké příjmy a nedosáhnou na žádnou sociální dávku a tím se snaží získat alespoň nějaký finanční příjem, i když tento důchod pro ně znamená špatnou životní úroveň a někdy ani nedosáhnou průměrné výše důchodu. Z důvodu nízké výše tohoto důchodu je výhodnější odložit odchod do důchodu na pozdější dobu, neboť dochází k navýšení jeho a tím se zvyšuje i životní úroveň důchodců.

Ve Slovenské republice je prozatím zaveden strop odchodu do důchodu. V České republice se postupně neustále navyšuje a i do budoucna bude navyšovat věková hranice odchodu do důchodu, což jistě pro některé náročné profese bude neúnosné. Podmínky pro vznik na starobní důchod jsou v obou státech velmi podobné. Je nutné získat potřebnou dobu pojištění a dovést důchodový věk. Oba státy při výpočtu důchodu také přihlíží i k dobám pojištění, které žadatel získal buď v zemích Evropské unie nebo v zemích s kterými mají tyto země uzavřenou bilaterální smlouvu.

U invalidních důchodů je rozdíl v tom, že v České republice známe tři stupně invalidity, kdežto důchodový systém Slovenské republiky zná pouze jen jeden pojem invalidity a to invalidní důchod. Ve Slovenské republice je výpočet invalidních důchodů krácen v případě, že tato invalidita vznikla jako následek požití alkoholu nebo jiných návykových látek.

V obou státech jsou dávky důchodového pojištění valorizovány.

V České republice v loňském, ale také i v letošním roce probíhá důchodová reforma a to z důvodu, že dochází k nárůstu počtu důchodců. Tyto změny zahrnují postupné zvyšování odchodu do důchodu, prodlužování potřebné doby pojištění, zpřísnění podmínek pro předčasné důchody a také došlo ke snížení hodnocení náhradních dob pojištění. V českém důchodovém systému pojištění je uplatňována převážně příjmová solidarita, kdežto Slovenská republika se snaží o její potlačení a snaží se o zavedení principu ekvivalence, což znamená rovnocennost všech pojištěnců. Česká republika od 30. 9. 2011 na základě nálezu Ústavního soudu zrušila dosavadní způsob redukce osobního vyměřovacího základu, čímž došlo ke snížení příjmové solidarity a tím se také alespoň částečně začala přiklánět k principu ekvivalence.

I když již uplynulo skoro celých 20 let od rozdělení České a Slovenské republiky, tak ještě nebyl zcela jistě vysloven závěrečný verdikt k zápočtu doby pojištění, kterou občané získali před rozdělením republiky. Během těchto let se touto problematikou několikrát opakovaně zabýval jak Evropský soud, Ústavní soud tak i Nejvyšší správní soud. I když se již zdálo, že rozhodnutím Evropského soudu v roce 2011 bude tato komplikovaná situace vyřešena, tak došlo k opětovnému otevření této otázky, kdy Ústavní soud v únoru roku 2012 učinil opačné rozhodnutí jako Evropský soud. Evropský soud a Ústavní soud pohlíží

na tuto problematiku zcela odlišným způsobem. Evropský soud rozhodl, že jakékoliv dorovnávání důchodu pouze českým občanům je diskriminační a dochází k porušení jednoho ze základních principů Evropské unie. Ústavní soud ve svém posledním nálezu uvedl, že naopak je nutné dorovnat žalobci jeho český důchod.

Ve své diplomové práci jsem dospěla k závěru, že každý stát by měl najít takový důchodový systém, který by dokázal zajistil udržitelnost tohoto systému i pro generace budoucích důchodců, ale také, aby tento systém zajistil určitou životní úroveň budoucích poživatelů důchodů. Dá se předpokládat, že i v budoucnosti bude Česká republika i Slovenská republika nucena učinit kroky, které povedou ke změnám v systémech důchodového zabezpečení. Tyto změny budou jistě budoucími důchodci přijímány s velkou nespokojeností a výhradami.

Přínos své diplomové práce spatřuji v tom, že zmiňovaná problematika je využitelná pro posuzování kvality života seniorů v jednotlivých státech světa z obecného hlediska. Problematika v České a Slovenské republice je zde posuzována odborně i na základě přesných údajů statistik a informací. Lze ji využít k polemice, zda sociální stát je správným řešením sociálních otázek, jako je téma sociálního zabezpečení či výplaty důchodu a celkové péče o občany, kteří se vzhledem ke svému handicapu, ať už zdravotnímu, sociálnímu či u seniorů především kulturnímu, sociálnímu a ekonomickému, dostávají na okraj společnosti, společenského zájmu a tím i do izolace.

LITERATURA A PRAMENY

1. BARTOŇKOVÁ, H., ŠIMEK, D., *Andragogika*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002. ISBN 80-244-0394-3.
2. BAUMAN, Z., *Globalizace*. Praha: Mladá fronta, 2000. ISBN 80-204-0817-7.
3. BENEŠ, M., *Andragogika*. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-2580-2.
4. BOČKOVÁ, V., *Vzdělávání – průvodní jev života*. Olomouc: Univerzita Palackého Olomouc. 2002. ISBN 80-244-0441-9.
5. BRDEK, M., JÍROVÁ, H., KREBS, V. *Trendy v evropské sociální politice*. Praha: Aspi Publishing, 2002.
6. DAHRENDORF, R., *Moderný sociálny konflikt*. Bratislava: Archa, 1991. ISBN 80-7115-024-X.
7. FRANCOVA, H., NOVOTNY, A. *Sociální politika v základech*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-125-3.
8. GIDDENS, A., *Důsledky modernity*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 80-86429-15-6.
9. GIDDENS, A., *Třetí cesta: Obnova sociální demokracie*. Praha: Mladá fronta, 2001. ISBN 80-204-0906-8.
10. KELLER, J., *Soumrak sociálního státu*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005. ISBN 80-86429-41-5.
11. MAREŠ, P., *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. ISBN 80-85850-61-3.
12. MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-331-4.
13. NOVOSAD, L. *Základy teorie a metod sociální práce*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2004. ISBN 80-7083 890-6.
14. PEKOVÁ, J., PILNÝ, J., JETMAR, M. *Veřejná správa a finance veřejného sektoru*. Praha: ASPI, a.s., 2008. ISBN 978-80-7357-351-5.
15. PELIKÁNOVÁ, H., LANG, R., ŠANTRŮČEK, V., DORČÁKOVÁ, J. *Povinnosti zaměstnavatele od roku 2009*. Praha: Pragoeduca, a. s., 2009. ISBN 978-80-7310-032-2.
16. PENNING, F. *Úvod do evropského práva sociálního zabezpečení*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2003. ISBN 80-86552-55-1.

17. PETRÁŠEK, J. *Sociální politika*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2007. ISBN 978-80-86723-41-9.
18. POTUČEK, M., *Křižovatky české sociální reformy*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. ISBN 80-85850-70-2.
19. POTUČEK, M., RADÍČOVÁ, I. *Sociální politika v Čechách a na Slovensku po roce 1989*. Praha: UK Karolinum Praha, 1999. ISBN 80-7184-622-8.
20. PŘIB, J. *Důchodové pojištění a související problematika*. Praha: ASPI Publishing, 2004. ISBN 80-7357-022-X.
21. VEČEŘA, M., *Sociální stát: Východiska a přístupy*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1996. ISBN 80-85850-16-8.
22. VOHRALÍKOVÁ, L., RABUŠI, L. *Čeští senioři včera, dnes a zítra*. Brno: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2004.
23. VOSTATEK, J. *Sociální a soukromé pojištění*. Praha: CODEX BOHEMIA, 1996. ISBN 80-85963-21-3.

Legislativa

1. Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 883/2004 ze dne 29. dubna 2004 o koordinaci systémů sociálního zabezpečení.
2. Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 987/2009 ze dne 16. září 2009, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení (ES) č. 883/2004 o koordinaci systémů sociálního zabezpečení.
3. Nařízení Rady (EHS) č. 1408/71 ze 14. června 1971, o aplikaci soustav sociálního zabezpečení na osoby zaměstnané, samostatně výdělečně činné a jejich rodinné příslušníky pohybující se v rámci Společenství.
4. Nařízení Rady (EHS) č. 574/72, stanovující postup provádění nařízení (EHS) č. 1408/71, o aplikaci soustav sociálního zabezpečení na osoby zaměstnané, samostatně výdělečně činné a jejich rodinné příslušníky pohybující se v rámci Společenství.
5. Společný postoj (ES) č. 4/2008 ze dne 17. 12. 2008 přijatý Radou s ohledem na přijetí nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES), kterým se stanoví prováděcí pravidla k novým koordinačním nařízením.
6. Zákon číslo 33/1888 ř. z., o nemocenském pojištění.
7. Zákon číslo 1/1888 ř. z., o úrazovém pojištění dělníků.
8. Zákon číslo 221/1924 Sb., o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří.

9. Zákon číslo 148/1925 Sb., o pojištění osob samostatně hospodařících pro případ invalidity.
10. Zákon číslo 26/1929 Sb., o pensijním pojištění soukromých zaměstnanců ve vyšších službách.
11. Zákon číslo 99/1948 Sb., o národním zabezpečení.
12. Zákon číslo 55/1956 Sb., o sociálním zabezpečení.
13. Zákon číslo 101/1964 Sb., o sociálním zabezpečení.
14. Zákon číslo 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení.
15. Zákon číslo 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění.
16. Zákon číslo 481/2003 Z. z., o sociálním poistení.

Tiskoviny

1. ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. *Bilaterální smlouvy o sociálním zabezpečení po vstupu České republiky do Evropské unie*. Praha: Národní pojištění, odborný měsíčník, č. 12/2004, Česká správa sociálního zabezpečení, 2012. ISSN 0323-2395.
2. ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. *Důchodové nároky migrujících osob podle nových koordinačních pravidel EU*. Praha: Národní pojištění, odborný měsíčník, č. 6/2010, Česká správa sociálního zabezpečení, 2010. ISSN 0323-2395.
3. ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. *Příručka budoucího důchodce v roce 2010*. Praha: Česká správa sociálního zabezpečení, 2010. ISBN 978-80-87039-21.
4. ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. *Slovenská sociální pojišťovna po reformě systému sociálního zabezpečení*. Praha: Národní pojištění, odborný měsíčník, č. 1/2005, Česká správa sociálního zabezpečení, 2005. ISSN 0323-2395.
5. ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. *Sociální pojištění v EU – Slovensko*. Praha: Národní pojištění, odborný měsíčník, č. 12/2011, Česká správa sociálního pojištění, 2011. ISSN 0323-2395.
6. ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. *Sociální pojištění v EU – Slovensko*. Praha: Národní pojištění, odborný měsíčník, č. 1/2012, Česká správa sociálního zabezpečení, 2012. ISSN 0323-2395.
7. ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. *Sociální zabezpečení 2011*. Praha: Česká správa sociálního zabezpečení, 2011. ISBN 978-80-87039-24-3.

8. ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. *Sociální zabezpečení osob migrujících mezi ČR a SR*. Praha: Národní pojištění, odborný měsíčník, č. 6/2004, Česká správa sociálního zabezpečení, 2012. ISSN 0323-2395.
9. ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. *Systémy sociálního zabezpečení v EU - Slovensko*. Praha: Národní pojištění, odborný měsíčník, č. 5/2006, Česká správa sociálního zabezpečení, 2006. ISSN 0323-2395.
10. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Sociální zabezpečení osob migrujících v rámci Evropské unie*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2009. ISBN 978-80-7421-009-9.

Internetové odkazy

1. *Dávky důchodového pojištění* [online]. Poslední revize 28. 2. 2012. Dostupné z: <<http://www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/davky/>>.
2. *Dôchodkové poistenie*. [online]. Poslední revize 28. 2. 2012. Dostupné z: <<http://www.socpoist.sk/dochodkove-poistenie-qcg/>>.
3. *Obyvatelstvo lidí*. [online]. Poslední revize 28. 2. 2012. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_lide>.
4. *Výše důchodu od roku 1989*. [online]. Poslední revize 28. 2. 2012. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/dyngrafy.nsf/graf/cr_od_roku_1989_duchod>.
5. *Vztah primernej výšky vyplacaneho starobního solo dochodku a primernej mesačnej mzdy*. [online]. Poslední revize 28. 2. 2012. Dostupné z: <<http://www.socpoist.sk/vztah-priemernej-vysky-vyplacaneho-starobneho-solo-dochodku-k-3112--a-priemernej-mesacnej-mzdy-v-hospodarstve-sr/3166s>>.
6. *Důchodová statistika*. [online]. Poslední revize 28. 2. 2012. Dostupné z: <<http://www.cssz.cz/cz/o-cssz/informace/statistiky/duchodova-statistika/>>.
7. *Potvrzení o žití*. [online]. Poslední revize 28. 2. 2012. Dostupné z: <<http://www.cssz.cz/cz/tiskopisy/duchodove-pojisteni.htm>>

PŘÍLOHY

[1] Potvrzení o žití

POTVRZENÍ O ŽITÍ – pro vyplácení důchodu

(vyplňuje důchodce nebo jeho opatrovník, pokud mu byl ustanoven)

Číslo jednací (rodné číslo, evidenční číslo pojištění):

Jméno a datum narození důchodce:

Stav (svobodný/á, ženatý, vdaná, vdova, vdovec, rozvedený/á):

Státní příslušnost:

Přesná adresa důchodce:

Důchodce pečuje o __ nezaopatřené děti. Jejich jména a data narození:¹

1. _____ 3. _____

2. _____ 4. _____

Jméno opatrovníka důchodce:²

Jako opatrovník výše uvedeného důchodce ustanovený na základě pravomocného usnesení soudu potvrzuji, že výše uvedený důchodce k datu mého podpisu tohoto formuláře je (byl) naživu.

Datum a vlastnoruční podpis důchodce/jeho opatrovníka

Vlastnoruční podpis důchodce/jeho opatrovníka úředně ověřil:³

Podpis úřední osoby:

Datum:

Razítko:

¹ Bod 6 vyplní pouze pozivatel vdovského/vdoveckého nebo sirotčího důchodu.

² Bod 7 vyplní pouze opatrovník důchodce, pokud mu byl ustanoven.

³ Vlastnoruční podpis důchodce ověřuje cizozemský orgán, úřad, instituce apod., který je podle vnitrostátních předpisů státu bydliště důchodce nebo jeho opatrovníka oprávněn úředně ověřovat podpisy občanů (např. místní, obecní, městský úřad, radnice, matrika, příp. místní pobočka instituce odpovědná za důchodové pojištění apod.). Vlastnoruční podpis může být ověřen i českým zastupitelským úřadem (velvyslanectvím, konzulátem) v cizině, pokud má důchodce české občanství.

Tyto orgány, úřady, instituce ověří pouze vlastnoruční podpis důchodce nebo jeho opatrovníka tj. skutečnost, že se tato osoba po prokázání své totožnosti před úřední osobou vlastnoručně na formuláři „Potvrzení o žití“ podepsala. Od zmíněných úřadů nelze požadovat ověření ostatních údajů uvedených na formuláři. Za správnost, úplnost a pravdivost těchto údajů odpovídá pouze příjemce důchodu z České republiky – důchodce nebo jeho opatrovník.

SEZNAM TABULEK

Číslo	Název tabulky	Strana
[1]	Redukce osobního vyměřovacího základu	38
[2]	Příklad výpočtu starobního důchodu přiznaného v roce 2012	40
[3]	Potřebná doba pojištění	42
[4]	Důchodový věk pojištěnců narozených po roce 1936	43 - 44
[5]	Pokles pracovní schopnosti a stupně invalidity	47
[6]	Příklad výpočtu starobního důchodu přiznaného v roce 2012	54 - 55
[7]	Důchodový věk u mužů	56
[8]	Tabulka důchodového věku pro ženy	57 - 58
[9]	Suma předčasného důchodu	59
[10]	Důchodový věk žen, které vychovaly 2 děti	63
[11]	Důchodový věk mužů	63
[12]	Srovnání průměrné výše starobních důchodů v České republice a ve Slovenské republice od roku 1991 do roku 2010	66
[13]	Důchodový věk v ostatních státech Evropské unie	69

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Alice Kočířová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních věcí
Vedoucí práce:	Mgr. Tomáš Kadlec
Rok obhajoby:	2012

Název práce:	Důchodové pojištění v České republice a ve Slovenské republice.
Název v angličtině:	Pension Insurance in the Czech Republic and Slovak Republic.
Anotace práce:	Cílem diplomové práce je seznámit čtenáře s problematikou sociálního zabezpečení. Pozornost je zaměřena především na srovnání dvou systémů důchodového pojištění a to v České a Slovenské republice. V práci jsou zmiňovány i důsledky rozpadu republiky k 31. 12. 1992 z hlediska této problematiky.
Klíčová slova:	Sociální pojištění, důchodové pojištění, starobní důchody, invalidní důchody, pozůstalostní důchody, výpočet důchodu, okruh pojištěných osob, doba pojištění.
Anotace v angličtině:	The objective of this diploma thesis is to introduce readers to the issue of social security. The attention is primarily focused on the comparison of two pension schemes in the Czech and Slovak Republics. The thesis also mentions the consequences of the dissolution of the Republic on December 31st, 1992 from the perspective of this issue.
Klíčová slova v angličtině:	Social security, pension insurance, retirement pensions, disability pensions, survivor pensions, pensions calculation, the range of the personal life insurance, insurance period.
Přílohy vázané v práci:	-
Rozsah práce:	85
Jazyk práce:	český